

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де үнүп
эгелээн
№ 137
(17466)

2007 чылдың
НОЯБРЬ 8,
четверг

Номерни парлалгаже
дужааганы:
график езугаар — 21.00,
херек кырында — 18.30.
Садар өртээ 4 рубль.

Ноябрь 1-4 хүннеринде Красноярск крайның губернатору Александр Хлопониннің шаңналы дээш «Сибирьнің кубогу» V Бүгү-россияның кикбокска маргылдаазы Красноярск хоорайның Дворкин аттыг спортчу ордузунга болуп эрткен. Аңаа бистиң республиканы төлээлеп Тыва Республиканың күрүне тренери Семен Монгушка баштаткан 27 кикбоксер боттарының тренерлери: алдарлыг спорт мастери Мерген Монгуш, делегей чергелиг спорт мастери Оолак Сат, Ак-Довурак хоорайдан Валерий Монгуш-биле катай барып киришкеш, нити команда талазы-биле 2-ги черни чаалап алгаш келген.

Бедик чедишкинниг болган Тыва Республиканың кикбоксерлар командазын ноябрь 6-да Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.В. Кара-оол тренерлери-биле катай Чазак бажыңынче чалааш, оларга тыва чоннуң өмүнээзинден байыр чедирген. Чазак Даргазы бодунуң чугаазына спортчуларга чүгле ринг кырынга эвес, амыдыралга база тиилекчи болурун күззэн. Бо чылын бистиң алдарлыг чаңгыс чер-чурттуувус, феде-

Тыва Республиканың Чазанда

Ш.Кара-оол: «ЧҮГЛЕ РИНГИГЕ ЭВЕС, АМЫДЫРАЛГА БАЗА ТИИЛЕКЧИ БОЛУР

ралдыг сайыт Сергей Шойгунуң ачызында улуг спорт ордузу ажыттынарын, аңаа база Чөөн чүк улузунуң ийи кижиниң аразында содаалажыг хевирлериниң секциялары ажыттынарын, ол спортчуларга өмөк-дөмөк болурун

чугаалааш, Чазактың талазындан спортчуларга үргүлчү деткимче көргүзеринге беленин онзалап дыңнаткан. Спортчуларга байыр чедирген ужуражылгага олурушкан Лариса Шойгу база сөс ап, кикбоксерларга моон-даа соңгаар

Тываның адын төлептиг камгалап чоруурун, кижилер бүрүзүнге Олимпий оюннарынга чемпионнаарын күззэн.

Бистиң корр.
Василий Балчий-оолдуң
тырттырган чуруу.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ — күрүне шаңналдары

Эрткен неделяның пятницада, ноябрь 2-де, Улусчу чогаадылга бажыңынга Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый ажилдакчыларының хүнүн демдеглээн, мурнакчыларга күрүне шаңналдарын тыпсырының байырлыг хуралы болуп эрткен.

Көдээ ишчилерге байырлал таварыштыр (октябрь 14-те болган байырлалды чылдырган турган ред.) Тыва Республиканың Чазаның Даргазының ораакчызы И.В. Чучев, ТР-ниң Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазы Х.Д. Монгуш, көдээ ажил-агый сайыды В.И. Ендан байыр чедирип чүве чугаалаан.

Мурнакчыларга күрүне шаңналдарын тывысканының соонда, оларга уран чүүлдүң мастерлери — «Саян» ансамблиниң артистери чараш таны-самы болгаш ыяңгылыг ырылары-биле аян туткан.

Бистиң корр.

ДЕКАБРЬ 1-ДЕН ПЕНСИЯ ӨЗЕР

Пенсияның баазалыг кезээ өзер дугайында хоойлуда ат салдынган

Президент Владимир Путин декабрь 1-ден эгелеп пландан дашкаар күш-ажыл пенсиязының баазалыг кеззэн 300 рубльге өстүрүп дугайында Федералдыг хоойлуда айтыканы-биле күш-ажыл пенсиязының баазалыг кеззэниң дараазында өзүлдези 2008 чылдың августа болур.

Декабрь өзүлдези күш-ажыл пенсияларының бүгү хевирлеринге болур: назылап кыраанының, инвалид кижилерге, азыракчызын чидирген дээш. Ынчал келирде, декабрь 1-ден күш-ажыл пенсиязының баазалыг кезээ 300 рубльге өзер, ол дээрге, күш-ажыл пенсиязының баазалыг кезээ бир айда 1560 рубльге дең болур.

2008 чылдың август айда баазалыг кезээ 15 хуу өзер азы 234 рубльге өзер, баазалыг кезээ нитизи-биле 1794 рубль алаар.

Хоойлу езугаар азыралында азырадыкчылыг пенсионерлерге, азыракчызын чидиргенерге пенсияның баазалыг кезээ база өзер.

Федералдыг хоойлу езугаар ай санының акша төлевирин алыр эргелиг чиигелделиг хамаатыларга (122 дугаар федералдыг хоойлу езугаар) ай санының акша төлевири база улгадыр. 2008 чылдың апрель 1-ден ай санының акша төлевири 7 хуу өзер.

«Российская газета»,
ноябрь 3.

УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Күрүне Думазының соңгулдарына уткуштур агитация ажылы эгелээн. «Чаңгыс демниг Россия» партиязындан кандидаттар Шолбан Кара-оол, Лариса Шойгу бир дугаарында Чадаана хоорайга, Россияның Маадыры Сергей Шойгунуң чуртунга, соңгучулар-биле ужурашкан. Ужуражылгага чон кандидаттардан көдээ ажил-агыйга, бичи уруларның аш-чеминге, культурага, инвалидтерге болгаш өске-даа айтырылгаларга хамаарышкан боттарының сонуургаан айтырылгаларына солун харыыларны дыңнаан.

Коммунист партияның Тывада болгаш Хакасияда регионалдыг даңзыны баштаан Владимир Керженцев Тывага чораан болгаш соңгучулар-биле ужурашкан. Ол бодунуң чаңгыс партия кижигүннери-биле кады Таңды, Каа-Хем, Би-Хем база Кызыл кожууннарның чону-биле ужурашкан. Коммунистер ноябрь 3-те «Отчугаш» кинотеатрынга Октябрь Революциязының байырлалын демдеглээн болгаш «Ленин Октябрда» деп кинону көргөн, ооң соонда юбилейлиг медальдарны хоочуннарга тывыскан.

«Россияның патриоттары» Мөңгүн-Тайга кожуунга ужуражылгаларны эрттирген.

Дина ОЮН.

«Алдын күс» делгелге ярмаркадан

ТААРЫМЧАЛЫГ САДЫГЛААШКЫННЫ ХАЛАС ЫТПААН

Ноябрь 2-де, Кызыл хоорайның төвүнде Тыва эки турачылар кудумчунга «Алдын күс» делгелге-ярмарказы болуп эрткен. Көдээ ажил-агыйның янзы-бүрү барааннарын республиканың кожууннарындан келген ажил-агыйлар хоорайжыларга көргүзүп, делгеп саткан. Рынок өртектеринден чиик өртектиг янзы-бүрү көдээ ажил-агый барааннарын — ак-тараа, сула, арбай, чарба, балыктарның аңгы-аңгы хевирлери, эт, ногаа аймаа, харын-даа дириг хойларны хоорайжылар ярмаркадан садып алган.

Көдээ ажил-агый ямызының эртенгиниң 10 шакта дыңнатканы-биле алырга, делгелге-ярмаркага киржири-биле 8 кожуун бүрүткелди эрткен. Кожууннардан аң-

гыда Кызылдың «Урянхай» агро-үлетпүр компаниязы, «Теплица комбинаты» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгези, «Тыварыбхоз» КХН, «Арбай» КАБК, «Кызылдың ком-

бинады» ААН болгаш хууда сайгарлыкчылар база делгелге-ярмаркага боттарының продукциязын саткан.

Тожу кожуун балыктарны, Барыын-Хемчик кожуун тараа аймаан, дириг хойларны болгаш сүттен кылган тыва ак чөмнерни барык доозазын, тыва араганы безин эккелген. Каа-Хем кожуундан В.З. Пироговтуң арат ажил-агыйы тараа кылыгыларын, харында дээрбедээн далганы саткан. Өртектери барыктыг: 20 кг далганың өртээ 228 рубль, 50 кг-де 570 рубль. Чарбаның 25 килограммда 150 рубль, кызыл-тастың 25 килограммда 125 рубль.

Рынок өртектеринден чиик өртектиг көдээ ажил-агый барааннарын садыглан делгелге-ярмарканы халас ытпайн, ооң ажыын көрүп, кызылчылар барааннары хөйү-биле садып алганнар. «Дүрүг сигеннер садар дээн чүве, кайда садып турар чүвөл аан» — деп, бир пенсионер аай-дидир тыппайн, халып турарында көрдүм-не. «Күззенин — тывар, сураанын — чедер» деп үлегер домак бар болгай, кырган бир эвес сигенни ылап-ла саткан чүве болза, тып алган-на тур боор.

Каң-оол САТ.

Авторнуң тырттырган чуруу.

Чазак Даргазының ажил-албаны

БАРЫН-ХЕМЧИКТИҢ ИШЧИЛЕРИ-
БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Кара-оол Барыин-Хемчик кожуунга эрткен неделяда сургакчылап чораан.

Кожуун төвү Кызыл-Мажалык суурнуң чамдык социал адырының болгаш амыдырал хандырылганының объектилеринин ажилы-биле Чазак Даргазы танышкан. Кызыл-Мажалык сумузуңуң баштыңы Геннадий Сарыгларның медээзи-биле алырга, суурда сүт болбаазырадыр болгаш сүт продуктулары бүдүрер бичии цех, кондитер кылыгыларының цегги ажилдап турар, олар 21 январь-бүрү продукцияны бүдүрүп турар. Үндүрүг онаар баазаны калбарткан, ол тус черниң бюджетинин бодунуң орулгазын улгаттырар органы берген. Ооң күсели-биле бир уруглар садигин немей туткан, амыдыралы чединмес өг-бүлелерге дузалал турар.

Хөй квартираларлыг бажынарлыг микрорайонну чылыг-биле хандырып турар котельнаяны эде кылып турарының ажилы-биле Шолбан Валерьевич танышкан. Котельнаяны чаа технология дери-херекселдери-биле дерири доозулган, херекселдерге чылыгы, изиг сугну берип эгелзэн. Ам чүгле амыдырал болгаш дузалал тудугларын, ханаларын кылып ажилдар арткан, оларны ноябрь 10-да доозар. Котельнаяны эде кылырынга 3 миллион рубльди чарыгдан. Шолбан Кара-оол хөмүр-даш садып алыры-биле 1 млн. рубльдиң субсидиязын Чазак тускайлап бээрин аазаан.

Алдын-оол Хомушку аттыг №2 школага Чазак Даргазы баргаш, чаа школа тудар дугайында 2000 чылдан бээр тургузуп келген ай-

тырыгы сайгарып көргөн. 480 школачы өөрениринге санаттынган өөредилге комплекзинин төлевилел-смета документациязы белен, төлевилелди инвестиция программазын кирип турган, ындыг-даа болза тудуг эгелзэн. Байдал-биле Чазак Даргазы танышып көргөш, чаа школану тудары эргежок чугула болу бергени-биле чөпшээрешкен.

ТР-ниң Чазаның Даргазы сургакчылап чораанының түнелдерин үндүрүп, кожуунуң

Культура ордузунга Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчылары, Ак-Довурак хоорайны, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик кожууннарның төлээлери-биле ужурашкан. Чазак Даргазы көдээниң ишчилеринин ажилы, амыдыралы-биле танышканын чугаалап тургаш, кожуунуң, сумуларның чагыргаларының кышка белеткенгени, үндүрүлгелер, төлевирлер чыылдазын идеккейлиг чорудуп турары, хүн бүрүнүң херекселдерин шийтпирлээринге идиглиг болга-

нын демдеглээн. Кожуун бодунуң күжү-биле шийтпирлеп шыдавас айтырылгаларга Чазак дузаны чедирерин аазаан. Шолбан Кара-оол Чазактың чартык чылда кылып чоруткан ажилының отчедун берген, республиканың социал экономиказын хөгжүдеринче угланган кандыг чугула чүлдери кылырынче бир дугаарында кичээнгей салганын, Улуг Хуралга Чазак Даргазының Айыткалында кирген чугула хемчеглери боттандыра ажилдарны чорудуп турарына доктааган. Электроэнергияны, транспортту, үлетпүрнү, көдээ ажил-агыйны хөгжүдери кол айтырылгалар болуп турар. Ынчангаш улуг хемчээлдиг тус черниң хөмүр-дажының баазанын чылыдылга электри станциязын, Кызыл—Курагино аразының дөмүр-орун тудар болгаш өске-даа төлевилелдерни боттандыра ажилдарны чорудуп эгелзэнин айтыркан.

Ужуражылганың киржикчилеринин хөй санныг айтырылгаларына Чазак Даргазы харыылаан. Айтырылгаларны харыылап тургаш, эмчи кадрларны кызырар дугайында шын эвес меге медээ тарай бергенин чугаалааш, көдээ черлерде чугула тускай эртемниг эмчилер чедишпейн турар, оларны четчири-биле белеткеп алыр дээш ажилды күштөлдирерин айтыркан. «Тыва дугула тускай» комбинаттын моон соңгаар салым-чолунга хамаарышкан айтырыгга Шолбан Кара-оол: «Тываның дааныч-

дүгүн хереклеп турарлар хөй, ону барымдаалааш, комбинаттын ажилын катап чаа езу-биле тургузуп шыдаар инвесторну Чазак дилеп турар» деп, харыыны берген.

Чазак Даргазы Бижиктиг-Хая сумузуңуң 15 чылының байырлалына киришкен. Байырлалдың хемчеглери суму чагырганының чаа бажынын ажитканы-биле эгелзэн. Тус черниң ортумак школазының спорт залына байырлал болуп эрткен. Суму чагырганының баштыңы Арис Оюн долчу илеткелди аңаа кылгаш, сумунуң чурттакчылары хуузуңда дузалал ажил-агыйны хөгжүдеринче кичээнгейни салып, 120 өреге 648 баш бода, 2,8 муң шээр малды өстүрүп турарын демдеглээн. Суму чагырганы үндүрүлгелерни болгаш төлевирлерни долзуу-биле чыып, бодунуң орулгазының планын күүседип турар, ол акша-көпөек-биле суму чагырганының чаа бажынын тудуп алыр аргалыг болган.

Шолбан Валерьевич суму чагырганының эки ажилын демдеглээш, Бижиктиг-Хаяның чурттакчыларына юбилейи-биле байыры чедирген, белек кылдыр УАЗ автомашинаны сумуга бээрин аазаан. Чазак Даргазы «Тыва Республиканың алдарлыг бажызы» хүндүлүг атты башкы Дайна Сюрюновна Көгелге тывыскан.

Юрий БУДУК-ООЛ.

Василий Балчий-оолдун тырттырган чуруу.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының
ЧАРЛЫКТАРЫТыва Республиканың күрүнө шаңналдары-биле
шаңнаарының дугайында

Мал ажилын хөгжүдеринге ачы-хавыязы болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг ажилы дээш «Тыва Республиканың алдарлыг малчыны» хүндүлүг атты

Тыва Республиканың Өвүр кожуунуң күрүнениң «Торгалыг» каттышкан бүдүрүлгезинин малчыны Оюн-оол Эдер-оолович Тюлюшке тыпсыр.

Көдээ ажил-агыйының адырынга ачы-хавыязы болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг ажилы дээш

«Тыва Республиканың көдээ ажил-агыйының алдарлыг ажилдакчызы» хүндүлүг атты Тыва Республиканың Таңды кожуунуң диагностика болгаш прогноз пунктузуңуң эргелекчизи Михаил Андреевич Бабанинге;

Тыва Республиканың Кызыл кожуунуң «Баян-Кол» муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгениң тракторист-механизатору Алдын-оол Байкараевич Бабыкайга;

Тыва Республиканың Эрзин кожуунуң Мөрен сумузуңуң механизатору Оолак Соянович Додумга; Тыва Республиканың Каа-Хем кожуунуң «Суг-Бажы» муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгениң тракторист-комбайнери Өлчей-оол Чамыянович Өшкүлүгге;

Тыва Республиканың Таңды кожуунуң С.К. Шойгу аттыг көдээ ажил-агыйының «Балгазын» бүдүрүлгө кооперативинин кол бухгалтери Чечекмаа Сарыгларовна Чамзырынга тыпсыр.

Көдээ ажил-агый адырынга күш-ажылчы чедишкенини болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг ажилы дээш

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Хүндүлел бижии-биле

Тыва Республиканың Чөөн-Хемчик кожуунуң кожууннар аразының ветеринария лабораториязының килдис лаборантызы Чойганмаа Комбуевна Монгушту;

Тыва Республиканың Барыин-Хемчик кожуунуң «Западная» машина-технология станциязы кызыгаарлаттыган харысалгалыг ниитилелдин механизастаттыган отрядының бригадири Юрий Кертик-оолович Сааяны;

Тыва Республиканың Би-Хем кожуунуң көдээ ажил-агыйының «Нива» бүдүрүлгө кооперативинин кол инженери Алексей Григорьевич Цыбинни шаңнаар.

Кызыл хоорай 2007 чылдың октябрь 31 № 192

Суд приставтарының федералдыг
албанының Тыва Республиканың талазы-биле
эргелелиниң ажилдакчыларын Тыва Рес-
публиканың Чазаның Даргазының Хүндүлел
бижи-биле шаңнаарының дугайында

Юстиция адырында күрүнө политиказын боттандыраарына, кижиниң болгаш күрүнениң эргелерин база хоойлу-дүрүм эрге-ажыын хандыраарына болгаш хөй чылдарда кызымаккай ажилы дээш Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Хүндүлел бижии-биле:

Суд приставтарының федералдыг албанының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң өрелиглериниң эт-хөреңгизин сайгарар, дилеп-тывар, депозиттиг санын чорударын контролдаар талазы-биле ажилдың килдизиниң 1-ги разрядтың улуг специализи – Римма Удуновна Байкараны;

Суд приставтарының федералдыг албанының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң Тожу кожуунда суд приставтарының кезээнде улуг суд приставы – Светлана Алексеевна Плахутаны шаңнаар.

Кызыл хоорай
2007 чылдың октябрь 31 № 193

«Тыва Республиканың өөредилгезинин
алдарлыг ажилдакчызы» хүндүлүг атты Л.В. Хор-
хоновага тыпсырының дугайында

Өөредилге адырында ачы-хавыязы болгаш үр чылдарда кызымаккай ажилы дээш Тыва Республиканың Чеди-Хөл кожуунуң Хову-Аксы суурунун ортумак ниити өөредилге школазы муниципалдыг өөредилге албан черинин математика бажызы – Лидия Васильевна Хорхоновага «Тыва Республиканың өөредилгезинин алдарлыг ажилдакчызы» деп хүндүлүг атты тыпсыр.

Кызыл хоорай
2007 чылдың ноябрь 1 № 194

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының
Тыва Республиканың Конституция судунда
болгаш Тыва Республиканың Дээди судунда
бүрүн эргелиг төлээзиниң дугайында

1. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Тыва Республиканың Конституция судунда болгаш Тыва Республиканың Дээди судунда бүрүн эргелиг төлээзинге Артур Маадырович Монгалды томуйлаар.

2. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Кызыл хоорай 2007 чылдың ноябрь 6 № 195

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

АВИАРЕЙС:
МОСКВА—КЫЗЫЛ

Ноябрь 5-те дүш үезинде Кызылдың аэропортуңа долгандыр бүргээн булуттардан бөзин ылгалып көстүр, чагган маңган ак хар-биле өңнөш самолет хонупкан. «ЯК-42» самолет ооң мурнунда хүн Москвадан Кызылче ушканы ол. Бо бетон шөлге 1976 чылдан бээр Москвадан «ТУ-154», «ИЛ-18», «ЯК-42» самолеттарның чежези хонмаан дээр. Ынчалза-даа сөөлгү ийи чылда ужудушкуннар соксаан турган. Россияның Президентизи Б.Ельцинниң белекке бергени «ЯК-42» самолет эргижирзэн, хөй түнүг септелгени кылыры-биле Москваның бир аэропортуңа турар. Ынчангаш республиканың чонунга аргы-жылга айтыры берге байдалга туруп келген.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. Кара-оол октябрь айда Москвага сургакчылап чорааш, Москва—Кызыл, Красноярск—Кызыл рейстерин чорудары-биле айтырылгаларны шийтпирлеп алган. Россияның хөй санныг авиакомпанияларының аразындан «Кубанские авиалинии» компания-биле дугуржулгаларны чарган. Дугуржулга езугаар кылдынган Москва—Кызыл рейсти Кызыл аэропортуңа Чазак Даргазы Ш. Кара-оол, Хоойлужудулга палатазының Даргазы В. Оюн олар уткаан.

Москва—Кызыл дорт рейске ужуп келген самолеттуң командири О. Кононенко болгаш стюардессалар Г. Гасникова, Е. Куклина, стюард О. Солдатов

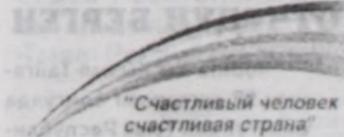
Тывага бир дугаар кээп турарын, экипажтың бортинженери Б. Кыргыстан Тыва дугайында хөйну биллип алганын өөрүшкү-биле чугаалап турганнар. Бо ужудушкун дугайында Ш. Кара-оол: «Бистиң республикавыстың ат-алдары Пор-Бажы төлевилелди ажилдап эгелзэни-биле база Россияның Президентизи В. Путинниң Тывага келгени-биле канчаар-даа аажок бедзэн. Ынчалза-даа төп Россиядан биске кээри, аргыжары канчаар-даа аажок берге турган. Ынчангаш аргыжылга айтыры бирги чергениң турган. Бо айтырыгы дарый шийтпирлеп алганымыс бо. Бо рейс Москва—Уфа—Кызыл рейсти кылыр...»

Рейс неделяда ийи катап ужар. Бирги рейс Москвадан воскресеньеде Домодедово аэропортуңдан 23 шак 50 минутада үңгөш, Уфа хоорай таварааш, понедельникте Кызылга 11 шак 50 минутада хонупкаш, 13 шак 30 минутада дедир ужар. Москвага тус черниң шагы-биле 21 шакта хонар. Ийиги рейс средада ол-ла шакта ушкаш, четверте дедир ужар. Авиарейстиң өртээ: баш удур садып алырга—10500 рубль, үезинде садып алырга—12000 рубль, студентилерге, пенсионерлерге—7800 рубль, бичии уругларга билеттиң чартык өртээ.

Үе-шагынарны үнелеп, авиарейс-биле чоруп турар болза, акшаны-даа камнап ал болурун аргалары республиканың чонунда бар апарганы өөрүнчү.

Маадыр-оол ХОВАЛЫГ.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ
ПАТРИОТЫ РОССИИ

Тываның хүндүлүг бүгү соңгукчулары!

Чуртта чаа, күштүг болгаш кончук дүрген сайзырал орап политиктиг күш тыптып келген. Ол дээрже «РОССИЯНЫҢ ПАТРИОТТАРЫ» (ПАТРИОТЫ РОССИИ) деп Бүгү-россияның политиктиг партиясыдыр. Бо партияның киржилгези амгы соңгулда кампаниянының бир тускай сүүзүнү болуп, соңгулдаларга чоннуң сонуургалын хаара тударына идигни берип турар дизе, частырыг болбас боор.

Чыл бурунгаар, Тыва Республиканың Улуг Хуралының депутаттарының соңгулдаларының үезинде ол политиктиг кампанияны эртирип турган албан черлериниң чараш эвес күженишкениниң хараазы-биле «Патриоттары» соңгулдаларга кириштирбезин оралдашкан турган. «Патриоттар» суд дамчыштыр соңгулдага киржир эргезин чедип алза-даа, кампанияга долузу-биле киржир шинек чок болганнар. Ындыг-даа болза соңгукчуларның дөрт хире хуузу «Патриоттары» деткээни — бистерге идегелди берип турар. Ынчангаш бо удаада кампанияга хоойлу езугаар долузу-биле киржип, «Патриоттар» деп чогум кымнарыл, олар чонга кандыг Программаны сөңнеп турарыл деп айтырыгга харылаарын кызыдып көрээлиңер.

Чурт сайзыралының ийи янзы угланышкыны

Бөгүн чуртту сайзырадырының чүгле ийи угланышкыны бар. Ол дээрже, бирээде, эрге-чагырганың планы азы ону «Путинниң планы» деп адаар. Бо план езугаар 15 чыл болгаш Португалияны сайзырал талазы-биле ажар бис деп турар. Ийиде, делегейге бирги черже үнериниң угланышкыны. Ол дээрже «Патриоттарының» ийи чыл бурунгаар-ла чуртка сүмелээни «Россияның чаа угланышкыны»дыр. (Новый курс России).

Чуртта ийи Чазак бар. Ол дээрже Россия Федерациязының Чазак болгаш «Патриоттарының» ийи чыл бурунгаар-ла тургусканы, чедишкениниг ажылдап, янзы-бүрү эртемге үндезилеттинген ажылдарны белеткеп, чонга саналдап база Россияның регионнарында 500 ажыг экономика, эртем болгаш культура талазы-биле төлевилелдерни боттандырып турар «Улусчу Чазак-тыр».

Өске кандыг-даа политиктиг күштерде мындыг янзылыг чүүлдер чок. Оларда төлептиг кижилер чок деп болбас. Ынчалза-даа олар ажыл-чорудулгазын чаа, бедик чадаже көдүрүп, чуртка, чонга билдингир сорулганы берип, ону бот-

«Россияның патриоттары» политиктиг партияның удуртукчузу Г.Ю.Семигин.

тандыраарының тодаргай механизминерин саналдап шыдаваннар. Бо бүгү «Патриоттарда» бар, ону бистер ажылдап кылгаш, чуртка, чонга шагда-ла саналдап, үе аайы-биле чаартып турар бис.

Сайзыралдың үш үндезини

Россияның сайзыралының таваанда үш өзек угланышкыны бар. Ол дээрже: «Чуртка ынак чорук» (Патриотизм), «Чөптүг чорук» (Справедливость) болгаш «Кижиниң аас-кежи».

«Патриотизм»: Бо дээрже чүгле чуртка ынак болуру эвес, а Россия бүгү талазы-биле делегейге бирги черже үнзүн дээш кижиниң бүрүзүнүң бүгү-ле шыдаар чүвөлери кылыры-дыр.

«Чөптүг чорук» — хоойлу езугаар быраларны ажыглап тургаш, «Патриоттар» стратегтиг өнчү-хөреңгини (нефть, газ, эң улуг бүдүрүлгелер) күрүнеге, чонга эгидерин планнап турар. Чурттуң байлаа чоннуу болур уjurлуг, а ийи-чаңгыс олигархтарга эвес.

Чүгле чуртка чөптүг чорукту быжыглаан соонда кижиниң бүрүзүнүң аас-кежиниң дугайында чугааны чорудуп болур.

Баштайгы үш базым

Сайзыралче кирерде мындыг баштайгы үш базымны кылыр: Россияның чонунга: 1) Өнчү-хөреңгини, 2) Орулгаларны, 3) Эрге-чагырганы бээр уjurлуг бис.

Чонга эрге-чагырганы бээр дээрже-ле, оларга өнчү-хөреңгини болгаш орулгаларны бээр дээни ол-дур. Соңгулдалар хостуг болгаш шынчы болуп, тиелелгени акша-төгерик, административтиг быра дузазы-биле эвес, а янзы-бү-

рү Программаның чижилгезиниң түннелинде чедип алыр уjurлуг. Чуртка боттук оппозиция херек.

Эрге-чагырганы чонга бээр-биле «Патриоттар» чурттуң политиктиг амыдыралына дараазында базымнарны дарый чорударын саналдап турар:

— Федерация Чөвүлелиниң кежигүннерин чоннуң дорт бадылаашкыны-биле соңгуур;

— губернаторларны (Чазак Даргазын) чоннуң дорт бадылаашкыны-биле соңгуур;

— албан чериниң ажылдакчы бүрүзүн тускай дүрүм езугаар чон дедир кыйгыртып болур эргелиг;

— Күрүне Думазының депутаттарын холшак система (партия даңзылары болгаш чаңгыс мандаттыг округтар) езугаар соңгуур;

— чурт, регион, хоорай, суур, район сайзыралының чугула айтырыгыларының талазы-биле чон-биле сүмелжилгени (референдумнарны) доктаамал чорудары;

— массалыг информация чепсектериниң хостуг чоруун магадылаары.

2008 чылдың сес херектери:

— бүгү хамаатыларга халас болгаш шынарлыг эмнелге хандырылганын бээр;

— чоннуң амыдыралының деңгелин бедидер;

— кол барааннарның болгаш ачы-дуза чедирилгезиниң өртзөн чиигедир;

— чуртталга-коммунал ажыл-агыйның айтырыгларын чөптүү-биле шиитпирлээр;

— кем-херек үүлгедиглеринге, ылаңгыя хээли алыр үүлгедиглерге өлүмнүг согушкунну таварыштырар;

— эртем-техниктиг дешпилгени сайзырадыр;

— культураны сайзырадыр, чоннуң чаагай сагыш-сеткилин катап тургузар.

Бо бүгү инициативаларны амыдыралга боттандыраарда херек акша-хөреңгини «Патриоттар» сөөлгү көпеекке чедир дараазында өзек документилерде санап айтыркан.

— Россия Федерациязының экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланышкыны;

— Россияның альтернативтиг бюджет политиказының концепциясы;

— Күрүнең акша чыылдазы. Стабилизация Фондузун болгаш алдын-валюта курлавырларын чоннун, күрүнең эрге-ажынынга дүүштүр чарыгдары.

— Чуртталга бажыңнарының тудуу херек кырында чорбастаан, ажыл чоктарның саны көвүдзөн, ооң уржунда кем-херек үүлгедиглери көвүдзөн, көдээде болгаш хоорайларда ажыл чок кижилерниң саны көвүдзөн: Бичии уругларга садиктер, яслилер чедишпейн турар.

Бистиң саналдарывыс:

— Тыва Республика моон соңгаар Россияның хожудаңгай девискээри болуп артпас уjurлуг.

— Социал-экономиктиг хоозураашкындан, муңгашталышкындан Тываны уштур, хөгжүдөр төлээде, Россияның төп эрге-чагырга органнарының болгаш хыналда кылыр органнарның талазындан Тываны идепкейлиг деткири эргежок чугула деп санап турар бис.

— Тыва улустуң чаагай чоруунуң чаңчыл болган үндезини — көдээ ажыл-агыйны, ооң өззү — мал ажыл-агыйын сайзырадыры, үлетпүр бүдүрүлгелерни катап тургузар, школарны, бичии уругларның садтарын, чуртталга

— Малчын, тараачын арааттар көдээ ажыл-агый техниказын амгы үеде боттары садып алыр аргазы чок болганда, оларга көдээ ажыл-агый техниказын күрүне чээли хевирлиг кылдыр бээр уjurлуг деп санап турар бис. Ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга кывар-чаар материалдарны чигеткен өртек-биле садары эргежок чугула.

Берге байдалга таваржып, хоозураан көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге чээлини 2-3 чыл хуусаада эвес, ол 25 чыл чедир узун хуусаада тыпсырын саналдап тур бис. Чүгле мындыг таварылгада көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелерин хоозураашкындан камгалап болур деп санап турар бис.

Партияның Тывада регионалдыг салбырының удуртукчузу А.С.Хоюгбан.

бажыңнарын дүрген тударын эргежок чугула деп санап турар бис.

Хоозураңгай байдалдан Тываны, ооң көдээ ажыл-агыйын камгалап алыр төлээде, бирги ээлчегниң эргежок чугула сорулгазы кылдыр дараазында чүүлдерни саналдап тур бис:

— Бирги ээлчегде, олча-ажык үндүрүүндөн болгаш чер база эт-хөреңги үндүрүүндөн арааттарны хостаары эргежок чугула деп санап тур бис. Арааттардан ол үндүрүг дээрже, республиканың бюджетинче шоолуг немере эвес-ле болгай.

Тываның эрге-ажыктарына дорт хамааржыр дараазында үш айтырыгны шиитпирлээрин «Патриоттар» саналдап турар

1. Тываның көдээ ажыл-агыйының бурунгаар хөгжүүрүнге эң улуг моондак болуп турар мал оорунга удур ажыглаарына вертолет парыгын тургузары;

2. Мөңгүн-Тайга кожуунга онзагай экономиктиг зонаны тургузуп, Алтай таварты орук, электри болгаш газ шугумнарын шөйүп, ажыл-агыйны, ылаңгыя туризмин сайзырадыры. Тываның сайзыралы Мөңгүн-Тайга таварты херии базымнарны кылып болур;

3. Тыва хүрешти 2020 чылга чедир Олимпий оюннарының Программанынче кириери. Мону ийи

Ынчаарга кажан мал болгаш чер ажылының дугайында чугаалап тургаш, республиканың мал, чер ажыл-агыйы — бистиң чүгле чемгерикчивис эвес, харын чоннуң сагыш-сеткилиниң кадагалакчызы, тыва улустуң национал бот-медерелиниң илгерилээшкени, чоргааралы болуп турарын уттуп турарывыс хомуданчыг.

Кем-херек үүлгедиишкенинере, арагалаашкына, наркоманияга удур шынгыгы ажылды чорудуп, ол талазы-биле тодаргай хоойлуларны хүлээп алыры хүннүн айтырыы апарган.

чадалыг чорудар. Бирээде, тыва хүрештин Россия чергелиг Федерациязын тургузар. Дараазында моол, тыва хүрештерниң делегей Федерациязын тургузар. Бо саналды деткири-биле чаан мөгө А.Монгушту болгаш Моолдун авырга мөгелери Х.Баянмунх, А.-С.Сухбатты кыйгырдывыс. Тыва хүрешти көрүштүг болгаш шалыпкын болдурары-биле ооң дүрүмүнге дараазында чаартылгаларны кириер: мөгелерни деңзи аайы-биле категорияларга хуваары болгаш сегиржип алышкынны 5X5 м. кызыгаарлыг шөлге чорудары.

Хүндүлүг соңгукчулар!

«РОССИЯНЫҢ ПАТРИОТТАРЫ» политиктиг партия дээш үнүерни бээрине силерни кыйгырдывыс!

(Халас үндезинге парлаан).

Тыва Республика — хөгжүлдө болгаш чечектелишкениче

Тыва Республика Россияның эң-не сайзыраңгай девискээри болур болгаш болур-даа уjurлуг. Бойдустан эң-не байлак курлавырлары, кайгамчык чараш даглары, делгем ховулары, арга-эзимнери, элбек аржаан суглары, хемнери, хөлдери — бо бүгү байлактары экономика талазы-биле онзагай, со-

нуурганчыг, өске девискээрлерге деңгелге чок онзагай оран-дыр.

Ындыг турбуже, амгы үеде республикада үлетпүр бүдүрүлгелер херек кырында чок. Тываның бүгү экономиказының үндезини — көдээ ажыл-агый хоозураашкыны кирген, Тываның каш-ла мал-маганы төнер байдалче кирген.

Хөгжүм уран чыгуу

РОССИЯДА ТЕРГИИННЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Россияның улустарының национал хөгжүм херекселдеринин оркестрлеринин болгаш ансамбльдеринин I Бүгү-Россия фестиваль-конкурузу-нуң түңнел хемчеглери Москва бо чылдың октябрь 19-21 хүннеринде болуп эрткен. 2006 чылда Улан-Удэ хоорайга Гран-при бедик шаңналды алган тыва национал оркестр аңаа киришкен.

Бо төлевилелдин автору — Россияның күрүнениң улусчу чогаадылга бажычының хөгжүм уран чүүлүнүн килдизинин эргелекчизи А.И.Цеп болуп турар. Төлевилелдин сорулгазы — чаңчылчаан хөгжүм культуразының бөгүнгү байдалынга үнелелди бээри болур.

М.Глинка аттыг музей

Күрүнениң М.Глинка аттыг Төп музыка культуразының музейинин үн бижири студиязынга фестиваль-конкурса киржи келген коллективтеринин ойнаарын аудиовидеога бижиткен болгаш келген аалчылар музейинин экспонаттарын сонуурга көргөн. Россияның болгаш делегейинин улустарының национал хөгжүм херекселдеринин аразындан Тываның артистери эрткен чүс чылдын 30-40 чылдарында кылган хире тыва дошлуурну болгаш бызаанчыны көрүп каан. Топтап көрүп турарга, оларны дары хааржаандан кылган болган. Тыва хөгжүм херекселдери канчал бо музейде кирип келген чүве ийик?

Фестивальдын организакчылары DVD дискилерни үндүргөш, оларны регионнарның улусчу чогаадылга төптөрине тарадып чорударын планнап турар. Коллективтеринин ойнаарын бижиткен дискилер музейинин архивинге мөңгөде кадагалаттынып арттар. Мындыг кончук улуг музейинин архивинге кирери Тываның анык профессионал национал хөгжүм херекселдеринин оркестринге улуг чедишкен болгаш ат-алдар болуп турар.

Россияның Гнесиннер аттыг Күрүнениң музыка академиязы

Фестиваль-конкурсуң киржикчилеринин ээлчеглиг ужуражылгазы улустун хөгжүм чогаадылгазының адырынга тускай эртемниглерни белеткеп үндүрүп турар бо кайгамчыктыг өөредилге черинин концерт залында болган. Концертке студентилер, башкылар болгаш аалчылардан аңгыда Бүгү-Россияның база делегейинин конкурстарының лауреады, оркестр дирижерлаар кафедраның доцентизи Владимир Шкуровский удурткан баянистеринин болгаш аккордеонистеринин «Ad libitum» оркестри киришкен. Композитор Т.Чудованың чаа чогаалын күүсеткени оркестринин чедишкени болган. Гнесиннер аттыг Күрүнениң музыка академиязының орус концерт оркестри Россияның алдарлыг артизи, профессор, кафедра эргелекчизи Борис Воронун удуртулгазы-биле бодунун мергежилин чыылганнарга бааралгаткан.

Бистиң оркестр ийи чогаалды

ойнаан: цengel тывалары сөзү Баянсагаан огул Өвөкөй, аялгазы Олонбаяр огул Гантөмөр оларның чогаатканы «Мен тыва мен» деп ырны, оркестринин дирижеру Аяна Монгуштуң «Улусчу темага фантазиязын» күүсеткен. Солистер — Андрей Монгуш (игил), Николай Дамба (домра). Бо концертти Москвада өөренип турар бистиң чаңгыс чер-чурттууларывыс көргөн. Коллективтеринин көргүскен бөгү номерлерин чыылганнар улуг сонуургал-биле көрүп, диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

Фестиваль-конкурсуң лауреаттары

Фестиваль-конкурсуң организаторлары түңнел оюнун киржикчилерин шуптузун лауреаттар, Россияның эң эки коллективтери деп санаар шиитпирни хүлээп алган. Москвага чедип келген бөгү артистер бодунун уран чүүлүнге, бодунун хөгжүм херекселдеринге ханы ынак кижилер болган. Олар бичии школачылардан бажының дүгү көргөргөн хоочуннарга чедир янзы-бүрү назылыг. Ынчалза-даа кол өзээ чээрбиден үжен хар чедир назылыг аныктар болуп турар.

Фестиваль-конкурса киришкен 15 коллектив шуптузу лауреат болган. Оларның аразында Тываның, Татарстанның, Башкортостанның национал оркестрлери, Соңгу Осетин-Аланияның барабанчылар, Дон армянарның, Калмыкияның хөгжүм-аас чогаал, Улан-Удэ хоорайның бурят улустун хөгжүм херекселдеринин музыка колледжизинин оркестринин солистер ансамбльдери болгаш өскелер-даа бар.

П.И. Чайковский аттыг концерт залы

Бо зал конкурсуң киржикчилерин чылыгы-биле уткуп хүлээп алган. Кол белеткел ажилдары Күрүнениң М.Пятницкий аттыг академиктиг ниити ырны репетиция залында болуп эрткен. Шаңналдар тыпсырының езулалының

болгаш гала-концерттин кол режиссер-тургузукчузу М.Пятницкий аттыг ниити ырның уран чүүл удуртукчузу, Россияның Улустун артизи, профессор А.Пермякова болган. Фестивальдын киржикчилеринге ол байырыны чедиргеш, улустун хөгжүм чогаалын камгалап арттырар болгаш суртаалдаар чагай херекти кылып чорурларга улуг үнелелди берген. Пятницкий аттыг ниити ыры коллектив улустун уран чүүлүнүн күүседикчилеринин ажилында чаа чүүлдерни улуг сонуургал-биле кезээде хайгаарап келгенин дыңнаткан. Орта чижек кылдыр мергежилдик артистер Кемеровонун «Скоморохи» коллективинин удуртукчунун эрткен чылын оларга ойнап бергени эде ажилдап кылганы бир ырын күүсеткен. Гала-концерт доозулган соонда «Владимирские рожечники» ансамблинин удуртукчузу Пятницкий аттыг ниити ырның оркестринге мастер-классты эртрип бээр саналды кириген. Академик алдар аттыг-даа болза, кым бодунун херезинге эки түңнелдерни чедип ал турарыл, оон олар өөренип ал турарының тодаргай чижээ ол болган.

Тыва национал хөгжүм оркестринге хамаарыштыр алырга, хөгжүмчүлөр баштайгы аялгаларны ойнаан соонда, «Моон бистиң концертивисти эгелээр-дир бис» деп, ол чарлапкан. Концерт доозулган соонда, Россияның улустун артизи тыва музыканы таалал-биле магадап дыңнаанын биске чугаалаан.

Шаңналдар тыпсырының албан езулалын бистиң чаңгыс чер-чурттууус, амгы үеде Россияның культуразының харысалгалыг ажилдакчызы Г.Г. Фурманова ажиткаш, РФ-тин Культура болгаш кинематография талазы-биле агентилелдин удуртукчузу М.Швыдкойнуң байырын чедирген. Ол үеде сценага концерттин национал костюмнерин кеткен 200 хире артистер турган. РФ-тин культура болгаш массалыг коммуникациялар сайыды А.Сколовтуң байыр чедирген чазак телеграмманы чарлакчы номчаан. Бо бөгү болушкуннары «Культура» телеканалдын журналистери тырттырып алган. Фес-

тивальдын бөгү киржикчилеринге лауреаттарның дипломнарын тывыскаан.

Россияның бирги Президентизи Б.Н.Ельциннин ачы-дуза чедирер фондузу фестиваль-конкурсуң организакчыларынга улуг деткимчени чедирген. Фонд бөгү 15 лауреатты «Сони» видеокамера-биле шаңнаан.

Түңнел

Гала-концертти бистиң сурагыл чаңгыс чер-чурттууус, Россияның улустарының хөй-ниити ассамблеязының Чөвүлелинин күүском даргазы Ч.Д.Б. Ондар көргөн. Концертке эки ойнааны дээш оркестринин артистеринге өөрүп четтиргенин Чимит-Доржу Байырович илереткеш, бо эки медээни Чазак Даргазынга ыяап-ла дыңнадырын аазаан.

Тыва национал оркестринин Россияның эки чогаадыкчы коллективтеринин конкурсуңга киришкени ажыктыг болган. Хөгжүмчүлөр өскелерге боттарын көргүскен, өскелерни боттары көрүп алган. Бодунун оркестринин ойнап турарының деңгели кайы хире деп чүвени олар тодарадып, хөгжүлденннн шын оруу-биле чоруп ораарыга бүзүрээрнер. Бо аян-чорук тыва национал хөгжүмчүлөр артистеринге моон сонгаар чогаадыкчы ажил-чорудулгазын экижидеринге идигни берген. Россияның янзы-бүрү булуңнарындан келген чогаадыкчы коллективтеринин артистери-биле тыва хөгжүмчүлөр таныжып алган, арга-дуржулгазын, суй белектерин солушканнар. Башкир национал оркестринин удуртукчузу тыва хөгжүмчүлөр-биле кады ажилдажылганы эгелээр, моон сонгаар ханыладыр күзелин илереткен.

Бо чылдың ноябрьның ортан үезинде Москвага «Пор-Бажың» фондузунун таныштырылгазынга (презентациязынга) тураскааткан концерт болур, аңаа бистиң коллектив киржир, ол биске база бир чаа шылгалда болур.

Борис ХЕРТЕК,
Тыва национал оркестринин директору, ТР-ниң алдарлыг артизи.

Депутаттын
ажыл-херээ

ОТЧЕДУН БЕРГЕН

Чоокта чаа Кызыл-Тайганың 98 дугаарлыг соңгулда округундан Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаты Сергей Ынаажыкович Ооржак Сүт-Хөл кожуунун Кара-Чыраа суурнуң чурттакчылары-биле, Кызыл-Тайганың школа коллектив-биле ужуражылганы кылып, соңгукчуларның чагыларының күүсеттинип турарының дугайында бодунун отчетун берген.

Депутат хоойлулар ажылдап, хүлээп алыр ажылга киржип турарындан аңгыда, тус чер бот-башкарылгазының айтырыгының талазы-биле комитетти удуртуп турар болгаш, ында чорудуп турар ажыл-херээниң дугайын база тайылбырлап берген.

«Россия Федерациязынга тус чер бот-башкарылгазын организастаарының ниити принциптеринин дугайында» Федералдыг 131 дугаарлыг хоойлунун күүселдизинде бар бергелер база кылдырган ажылдар дугайында чугаа болган. Ол айтырыг талазы-биле ук комитет 2007 чылда беш кожуун, бир хоорай болгаш 37 көдээ суурларның удуртур-баштаар дарга-бошкалары-биле «төгериң столдарны» эрттирген болгаш, оон түңнели-биле чагы-сүмелерни чогуур черлерге кириген. Ол сүмелеринин бирээзин Тыва Республиканың Чазак чөптүг деп көргөш, 2008 чылдан эгелеп муниципалдыг тургузулганың (чурттакчылыг черлеринин) бюджетинге транспорт болгаш өңчү-хөрөңги үндүрүлгелеринин 50—50 хуузун арттырып бээр дугайында шиитпирин чыылганнар кончук шын, чүүлдүг хемчег дээрзин чугаалашканнар.

Депутат хууда бодунун бижээн номнарын чурттакчыларга, школачыларга, Кара-Чыраа суурга трансформаторну, клувунга хөгжүмчүлөр төптү, уруглар садынга ойнаарактарны, школага ханы черден суг сордурар насосту, бөмбүктерни чедирип берип, суурнуң болгаш школаңың библиотекаларының фондузун номнар-биле хандыраарына киришкен, Кызыл-Тайганың школа-интернадынга өңчүг телевизорну, ДВД болгаш ВСД плейерлерни чедирген.

Соңгукчулардан база эвээш эвес чагылар, сүмелер кирген. С.Ооржак өске айтырыглар-биле чергелештир эге класстар өөреникчилеринин аразында шыдыраа биле хүрешти сайзырадыр ажилдарны чорударын болгаш ыдыктыг Кызыл-Тайганы, Сүт-Хөлдү дагыларының дугайында айтырыгны республика чергелиг деңгелге көдүрүп, хемчег алырын дагдынып алган.

Ужуражылга соонда, Тываның Композиторлар эвилелинин даргазы Кара-Кат Ооржак биле сурагыл композитор Владимир Серенин солун, хөглүг ырлары болгаш Сергей Ооржактын шүлүктери-биле тургустунган концертти чыгып келген чон сонуургал-биле көргөн.

Бистиң корр.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЛАРЫ

«Тыва Республикага тус чер бот-башкарылгазының соңгулдар албан-дужаалдыг кижилериниң соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың июль 20-де хүлээп алган Төлээлекчилер палатазы 2007 чылдың июль 11-де чүлдүз деп көргөн

Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың сентябрь 19-та дагын катап хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2007 чылдың октябрь 25-те чүлдүз деп көргөн

1 чүүл
2003 чылдың ноябрь 27-де № 341 УХ-1 «Тыва Республикага тус чер бот-башкарылгазының соңгулдар албан-дужаалдыг кижилериниң соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2004 чылдың март 5-те, июль 22-де, декабрь 7-де, декабрь 9-та; «Шын», 2004 чылдың декабрь 18-те, 2006 чылдың март 23-те) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 4 чүлдө:
а) дараазында уткалыг 3' болгаш 3' пунктулар-биле немээр:
«3'. Даштыкы күрүнениң хамаатызы эргелиг, бир болза, чурттаар эргелиг шынзылгалыг азы даштыкы күрүнениң девискээринге Россия Федерациязының хамаатызының доктаамал чурттаар эргезин бадыткап турар өске-даа документилер Россия Федерациязының хамаатылары соңгулдар эргези чок болур. Айттыңан хамаатылар тус чер бот-башкарылга органнарыңче, бир эвес ол Россия Федерациязының чурттар аразының керээзинде көрдүнгөн болза, соңгулдар эргелиг болур.

3' Россия Федерациязының дараазында хамаатыларының соңгулдар эргези чок болуп турар:

1) аар болгаш (азы) конгур аар кем-херек үүлгеткени дээш хосталгазын казыттырып шийтирген болгаш соңгулдаларга бадылаашкын болур хүнде айттыңан кем-херек үүлгедишкени дээш судтадып чорааны ап кагдынмаан болгаш төнмээн кижилер;

2) Россия Федерациязының Кеземче дүрүмү-биле көрдүнгөн экстремист угланышкынныг кем-херектерни үүлгеткени дээш шийтирген болгаш соңгулдаларга бадылаашкын болур хүнде айттыңан кем-херек үүлгедишкени дээш судтадып чорааны ап кагдынмаан болгаш төнмээн кижилер;

3) Административтиг эрге-хоойлу үрээш-кирининиң дугайында 2007 чылдың июль 27-де №211-ФХ Россия Федерациязының Кодексинин 20.3 болгаш 20.29 чүлдери-биле көрдүнгөн административтиг эрге-хоойлу үрээш-киринин кылганы дээш, бир эвес соңгулдаларга бадылаашкын ол кижиниң административтиг шийтикелге онаашкан деп санаттырып турар хуусаазы төнеринге чедир болур болза, административтиг шийтикелге онаашкан кижилер;

4) Хоойлуңуң 48 чүүлүнүң 1 пунктузу-биле көрдүнгөн кызыгаарларны үрээштинин барымдаазы судтуң күштүг болуп кирген шийтири-биле илереттинген, бир болза, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгуур эргелиг-риниң база референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлуңуң 76 чүүлүнүң 7 пунктузунуң «ж» адаккы пунктузу-биле болгаш 8 пунктузунуң «ж» адаккы пунктузу-биле көрдүнгөн үүлгедилерни кылганда, бир эвес чурум үрээш-кирини, чок болза, хөделишикиннери соңгуур дээш соңгулдалар эрттирип турары албан-дужаалдыг кижиниң бүрүн эргелириниң хоойлу-биле доктааткан хуусаазының иштинде соңгулдаларга бадылаашкын болур хүнге чедир кылдыңган болза, ындыг кижилерге хамаарыштыр;

б) 5 пунктуу дараазында уткалыг домак-биле немээр:

«Ынчан башкылаар, эртем ажылы кылыр болгаш өске-даа чогаадкычы ажил-чорудулга, бир эвес Россия Федерациязының чурттар аразының керээзи-биле азы Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле өске чүүл көрдүмээн болза, чүгле даштыкы чурттуң, чурттар аразының болгаш даштыкы организацияларны, даштыкы хамаатыларының болгаш хамааты эргези чок кижилерниң акшазының күсели-биле акшаландырткан бооп болбас»;

2) 6 чүлдө «бүгү кандидаттарны» деп сөстөрни ап кааптар;

3) 23 чүлдө:

а) 1 пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«1. Бадылаар эргелиг комиссия кижигүннери бооп болбас кижилер:

а) Россия Федерациязының хамаатызы болур эргези чок кижилер, а ол ышкаш даштыкы күрүнениң хамаатызы азы чурттаар эргелиг шынзылгалыг азы даштыкы күрүнениң девискээринге Россия Федерациязының хамаатызының доктаамал чурттаар эргезин бадыткап турар өске-даа документилер Россия Федерациязының хамаатылары;

б) судтуң хоойлу эзугаар күштүг болу берген шийтири-биле харысалга онаал болбас, кызыгаарлыг харысалга онаал болбас деп санадып турар Россия Федерациязының хамаатылары;

в) 18 хар назы четпээн Россия Федерациязының хамаатылары;

г) Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарының, тус чер бот-башкарылгазының органнарының депутаттары;

д) соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилер, а ол ышкаш Тыва Республиканың Чазааның Даргазы, тус чер чагыргаларының баштыңнары;

е) судьялар, прокурорлар;

ж) чогуур соңгулдаларга – кандидаттар, оларның төлээлеттирген болгаш буюртырген кижилери, кандидаттарны депшиткен соңгулда

каттыжыышкыннарының бүрүн эргелиг төлээлери болгаш буюртырген кижилер;

з) чогуур соңгулдаларга – чөвүлээр үнүг эргелиг комиссия кижигүннери;

и) чогуур соңгулдаларга – кандидаттарның өөнүң ишти болуп турар кижилер болгаш чок төрелдери, кандидаттарның өөнүң ишти болуп турар кижилерниң чок төрелдери;

к) кандидаттарның дорт чагыргазында турар кижилер;

л) судтуң шийтири-биле комиссияның составында үндүрген кижилер, а ол ышкаш комиссияны таратканының түннелинде, бадылаар эргелиг комиссия кижигүннери болур боттарының эргелиг чидирген кижилер (комиссияның кылганы хажыдышкыннар дээш судтуң буруу чок деп шийтирилээни кижилерден аңгыда) – судтуң чогуур шийтири күштүг болуп киргенинде эгелээш, беш чыл иштинде;

м) ап кагдынмаан болгаш төнмээн шийтикелди кижилер, а ол ышкаш соңгулдалар болгаш референдумнар дугайында хоойлужудулганы хажытканы дээш административтиг кеземче суд чуруму-биле онаажып турган кижилер – административтиг кеземчени томуйлаарының дугайында судтуң шийтири (доктаалы) хоойлу эзугаар күштүг болуп кирген хүнүнде эгелээш, бир чылдың дургузунда.

Бо пунктуң «ж», «и» болгаш «м» адаккы пунктуларының дүрүмнери учакто, девискээр болгаш округ соңгулда комиссияларының кижигүннениң, бир эвес кандидат өске соңгулда округундан депшидик, чок болза, бүрүткөдип алган болза, таравас»;

б) 8 пунктуу дараазында уткалыг абзац-биле немээр:

«Ынчан башкылаар, эртем ажылы кылыр болгаш өске-даа чогаадкычы ажил-чорудулга, бир эвес Россия Федерациязының чурттар аразының керээзи-биле азы Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле өске чүүл көрдүмээн болза, чүгле даштыкы чурттуң, чурттар аразының болгаш даштыкы организацияларны, даштыкы хамаатыларының болгаш хамааты эргези чок кижилерниң акшазының күсели-биле акшаландырткан бооп болбас. Бо пунктуу айттыңан соңгулда комиссияларының кижигүннери, бир эвес Россия Федерациязының чурттар аразының керээзи-биле азы Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле өске чүүл көрдүмээн болза, сааржылгалыг эвес чаака-чагырганы эвес даштыкы организацияларның болгаш оларның Россия Федерациязының девискээринде ажилдап турар структурлук кезектериниң эргелел органнарының, ажаал-тежээл болгаш хайгааракчы эвилелдериниң, өске-даа органнарының составынче кирер эргези чок болур»;

в) 10 пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«10. Бадылаар эргелиг комиссия кижигүннере хамаарыштыр кеземче херээн оттурарының, ону кеземче херээнге буруудадып турар кижиги кылдыр кириериниң дугайында шийтири Россия Федерациязының прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң Тыва Республика талазы-биле истелге органының удуртукчузу хүлээп алыр. Бадылаар эргелиг комиссия кижигүннере хамаарыштыр судтуң мурнунга хемчег кылдыр камгалал адаанга тударын шилип алырының дугайында дилегни Россия Федерациязының прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң Тыва Республика талазы-биле истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттурган бооп болур. Бадылаар эргелиг комиссия кижигүннере Тыва Республиканың прокуратураңуң чөлшээрели чокка суд чуруму эзугаар онаал турар административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас»;

г) 13 пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«13. Комиссияның чөвүлээр эргелиг үнүг кижигүн комиссияны бадылаар эргелиг үнүг кижигүнү-биле соңгулдаларны белеткээриниң болгаш эрттирениң айтырыгыларының талазы-биле дараазында эргеден аңгыда, дең эргелиг болур:

а) бюллетеньнер, быжыглаашкын шынзы-дылгазын бээр болгаш оларга ат салыр;

б) бюллетеньнерниң сортаашкынынга, санаашкынынга болгаш азын кезип демдеглээринге киржир;

в) бадылаашкыннарның түннелдериниң дугайында, соңгулдаларның түннелдериниң дугайында протокол тургузар;

г) чогуур комиссияның харыылаар чүүлдеринге хамаарыштырган айтырыглар талазы-биле шийтир хүлээл а турда, бадылаашкыга киржир болгаш комиссияның шийтирлеринге ат салыр;

д) административтиг хоойлу-дүрүм хажыдышкыннарының дугайында протокол тургузар;

Бо пунктуң дүрүмнери чөвүлээр эргелиг үнүг комиссияның кижигүннере бо пунктуу айттыңан ажилдарны кылып турда, анаа турарында ойталаарыңа үндезин болбас ужурулуг»;

д) 14 пунктуң «г» адаккы пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«г) соңгулдалар-биле дорт холбашкан документи-лер болгаш материалдар-биле (ооң

иштинде соңгукчуларның данзылары-биле, кандидаттарның, соңгулда каттыжыышкыннарының ат салдырып турган хуудустары-биле, сан-хөө отчеттары-биле, бюллетеньнер-биле) таныжар, ооң иштинде чогуур болгаш адаанда турар комиссияларның машина дузазы-биле номчуур эдилекчиде документилерин болгаш материалдарын болгаш ол документилерниң болгаш материалдарының хоолгаларын алыр (бюллетеньнерден, быжыглаашкын шынзыдылгаларында, соңгукчулар данзыларында, ат салган хуудустардан, чажыт медээлиг өске-даа документилерден болгаш материалдардан аңгыда), айттыңан хоолгаларының бадыткалың негээр эргеге»;

4) 24 чүлдө:

а) 3 пунктуу «соңгулда комиссиязының» сөстөрнү соонга «а ол ышкаш баш бурунгаар бадылаашкын хүннеринде» деп сөстөрнү немээр;

б) 5 пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«5. Хайгааракчылар, даштыкы (делегей чергелиг) хайгааракчылар олар баш бурунгаар бадылаашкын чорудуп турда, өске комиссияларга бадылаашкыннарның түннелдерин үндүрүп турда, соңгулдаларның түннелдерин тодарадып турда, бадылаашкынның түннелдериниң дугайында, соңгулдаларның түннелдериниң дугайында чогуур протоколдарны тургузуп турда, а ол ышкаш соңгукчуларның бадылаашкынарын катап санап турда, анаа турар эргелиг»;

в) 8 пунктуң бирги абзазында «Хайгааракчы» деп сөстү «даштыкы (делегей чергелиг) хайгааракчы» деп сөстөр-биле немээр;

5) 27 чүлдө:

а) 1 болгаш 2 пунктулары дараазында редакция-биле бижиер:

«1. Кандидатты депшиткенниң дугайында хоойлу эзугаар доктааткан чурум-биле соңгулда комиссиязыңа дыңнадыр.

2. Депшиттирген кижиниң чогуур соңгулда округуга хамаарыштыр бадылааштыр чөлшээрелиниң дугайында, ону соңгул алган таварылгада, соңгулдар албан-дужаалдыг кижиниң эрге-байдалы-биле дүүшпес ажил-чорудулганы соксадыр хүлээлге-биле катап, бижимел хевирин билдиришкени олче киргениниң соонда, кандидатты депшиткенниң дугайында чогуур соңгулда комиссиязыңа дыңнаткан деп санаар, а кандидатты депшиттирген деп санаар болгаш ол кижиги кандидаттың бо хоойлу-биле көрдүнгөн эргелиг болгаш хүлээлгелерин боттандырып эгелээр. Билдиришкени фамилиязын, адын, адазының адын, төрүтүнген черин, чурттал турар чериниң адресин, паспортунуң азы ону солуп турар документиниң сериязын болгаш дугаарын, берген хүнүн, паспорту азы ону солуп турар документини берген органың адын болгаш кодуң, хамааты байдалын, эртемни, кол ажылдап азы албан хаап турар черин, ээлеп турар албан-дужаалын (кол ажилдап азы албан хаап турар чери чок таварылгада – кылып турар ажылының хевирин) айтыр. Бир эвес кандидат депутат бооп турар болгаш бодунуң бүрүн эргелиг доктаамал эвес үндезинге боттандырып турар болза, билдиришкени ол дугайында медээлери болгаш чогуур төлээлекчи органың адын айткан болур ужурулуг. Кандидат билдиришкени бодунуң политиктиг партияга азы бадылаашкын болур хүнге чедир бир чылдан эрте эвесте хоойлу-биле доктааткан чурум эзугаар бүрүткеткен бирден хөй эвес өске хөй-ниги организациязыңа хамаарыштыр турарын, ол политиктиг партияда, ол хөй-ниги организациязыңа бодунуң эрге-байдалын, айттыңан медээлери бадыткап турар болгаш политиктиг партияның, өске-даа хөй-ниги организациязының доктаамал ажилдап турар удуртукчу органының албан эзузу-биле шынзытканы документини билдиришкени-биле катап кирибишаан, айтыр эргелиг болур. Билдиришкени-биле кады кандидат паспортунуң азы ону солуп турар документиниң хоолгаларын, эртемниң, кол ажылының азы албан хаап турар чериниң дугайында, ээлеп турар албан-дужаалының (кылып турар ажылының хевириниң) дугайында, а ол ышкаш кандидат депутат бооп турарының дугайында бадыткап турар документилерниң хоолгаларын кириер»;

9) 41 чүлдө:

а) 7 пунктуу дараазында уткалыг «з» пунктуу немээр:

«з) оларга хамаарыштыр судтуң шийтири-биле соңгулда кампаниязын эрттирип турар үеде Федералдыг хоойлуңуң 56 чүүлүнүң 1 пунктузу-биле көрдүнгөн кызыгаарлаашкыннары хажытканының фактызы доктааттыңан кижилерге»;

б) 9 пунктуу:

а) адаккы «г» пунктуу күжүн чидирген деп санаар;

б) адаккы «д» пунктуу «оларның кандидаттар данзызының составына депшиттирген кандидаттың чуруму» деп сөстөрнү «оларның депшиттирген кандидаттарының чуруктарын, ооң иштинде» деп сөстөр-биле солуур»;

в) 10 пунктуң ийги домаанда «киргени» деп сөстү мурнунга «соңгулда каттыжыышкынының» деп сөстөрнү немээр»;

10) 48 чүлдө:

а) 1 пунктуу дараазында эдилге-биле бижиер:

«1. Кандидаттарның, соңгулда каттыжыышкыннарының, соңгулда мурнунуң программалары, өске-даа суртаал материалдары (ооң иштинде «Интернетти» кириени-биле нинти ажылгалдыг информмастыг телекоммуникация четкилеринге чырыдар), кандидаттарның болгаш оларның буюртырген кижилериниң, соңгулда каттыжыышкыннарының төлээлекчилериниң болгаш буюртырген кижилериниң, хамаатыларының хөй-нигинин хемчеглеринге, массалыг информация чекселеринге (ооң иштинде «Интернетти» кириени-биле нинти ажылгалдыг информмастыг телекоммуникация четкилеринге чырыдар) чугаалаар чүүлдери, экстремистичи ажил-чорудулга ышкаш, 2002 чылдың июль 25-те №114-ФХ «Экстремистичи ажил-чорудулгага удурларының дугайында» Федералдыг хоойлуңуң бирги чүүлүнде тодараттыңан ажил-херектерни кылырыңче, бир болза, өске арга-биле ындыг ажил-херектер кылырыңче албадан, а ол ышкаш экстремистичи үндезилээр азы шынзыдар кыйгырыг утказын илереткен болбас ужурулуг. Социал, сөөк-язы, национал азы чүдүлгө өжжээн өөскүдөр суртаал хоруглуг, национал чоргааралды дорамчылаар, хамаатыларының шажын-чүдүлгеге хамаарылазының демдээ-биле онзагайын, ажы азы куду шынарлыг пропагандалап турар, социал, сөөк-язы, национал, чүдүлгө азы дыл талазы-биле хамаарылазын, а ол ышкаш эрттирип турар үеде нацисчи атрибуткаларны азы символдар болдулар суртаалдарны болгаш хөй-нигиниң чыскаалын, чок болза, атрибуткалар азы символдар боттандыраар, оларның холуштарының чадазынга чедирер нацисчи атрибуткалар азы символдар-биле демей суртаал ажылын болдурбас. Социал чөптүг чоруктуң үзелдерин камгалаарыңче утгалган суртаал ажылын социал өжжэнежилгени кыптыктыраар кылдыр көрүп болбас»;

б) дараазында уткалыг 1' пунктуу немээр:

«1. Соңгулда мурнунуң суртаалың чорудуп турар үеде бо чүүлүң бирги пунктууна айттыңан хевирлерден өске массалыг информацияның хостуун буруу ажылаарын болдурбас. Угаан талазы-биле өнчү дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазын үрел турар суртаал ажылы хоруглуг»;

в) дараазында уткалыг 5' болгаш 5' пунктулар-биле немээр:

«5'. Суртаал материалдары сааржылга чаралдарының утказын илереди болбас ужурулуг.

5'. Буюртырген кандидаттың, соңгулда каттыжыышкынының суртаал материалдарын тардыры-биле оларга берген теле-дамчыдылганы боттандырып турар организацияларның (Уланчызы 6-гы арында).

рүткээриниң дугайында айтырыгны чугаалажыр ужурулуг хуралының мурнунда хүнде депшиткенниң болгаш бүрүткеткенниң дугайында дыңнадыры-биле кириген документилерде Федералдыг хоойлуңуң 33 чүүлүнүң 2 болгаш 3 пунктулары-биле көрдүнгөн кандыг-бир медээлериң чогуу»;

б) «е» адаккы пунктуу «бир болза, даштыкы күрүнениң хамаатызы эргезиниң дугайында» деп сөстөрнү ап кааптар;

в) дараазында уткалыг «и» адаккы пунктуу-биле немээр:

«и) кандидаттың, ооң буюртырген кижиниң, сан-хөө айтырыгыларының талазы-биле бүрүн эргелиг төлээлиниң, а ол ышкаш оларның даалгазы-биле хөделип турган өске-даа кижиниң азы организацияның соңгукчуларны садып ап турарының судтуң шийтири-биле тодараттыңан барымдаазы»;

8) 35 чүүлүң 4 пунктуу дараазында редакция-биле бижиер:

«4. Буюртырген кандидатка хамаарыштыр кеземче херээ оттурарының, ону кеземче херээниң талазы-биле буруудадып турган кижиги кылдыр кириштирениң дугайында шийтир Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле хүлээп алдыңан бооп болур. Буюртырген кандидатка хамаарыштыр соңгуурунун дугайында танылып адаанга турар түннелди соксадырының хемчеглер кылдыр суд мурнунга кириген дилег Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан бооп болбас. Чогуур чөлшээрел бээрде Россия Федерациязының Тыва Республика талазы-биле прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге органының удуртукчузуңуң чөлшээрели-биле оттуртунган бооп болур. Буюртырген кандидат прокурорунуң чөлшээрели чокка, суд чуруму-биле онааган административтиг кеземчеге таварышкан

(Уланчызы. Эгези 5-ки арында).

каналдарына эфир үезин ажыглаар эргези чок болур сорулгалар:

а) кандидатка удур бадылаар кыйгырыг тарадыр;

б) бир эвес ол азы өске кандидат сонгутурган таварылгада, болуп болур чедимче чок уржуктарны тодарадып бижирни;

в) чедимче чок тайылбырлар-биле каттыштырганындан көзүлдүр-ле кандыг-бир кандидаттын (кандыг-бир кандидаттарнын), сонгулда каттыжышкынының дугайында медээлер колдап турар информацияны тарадыр;

г) кандидатка, кандидатты депшкеткен сонгулда каттыжышкынынга сонгукчуларның багай хамаарылгазын тургузарында дуза болур информацияны тарадыр;

11) 50 чүүлдүн 4 пунктузунда:

а) «д» адаккы пунктта «эрткен чылдың акционерлериниң даңзызының» деп сөстөрни «эрткен саң-хөө чылы дээш акционерлерниң нинити чыл хуралына киржи эргелиг кижилериниң даңзызының» деп сөстөр-биле солур;

б) дараазында уткалыг «п» адаккы пункту-биле немээр:

«п) сонгулда фондузунче, референдум фондузунче өргүл киририниң хүнүнге мурнундагы чыл дургузунда акша-хөреңгени, бир болза, өске эт-хөреңселди:

даштыкы күрүнелерден, а ол ышкаш бо пунктунуң «а» - «г», «е» - «з», «л» - «о» адаккы пунктуларында айыттырган органнардан, организациялардан азы хуу кижилерден;

даштыкы киржилгелиг россияжи юридиктиг эргелиг албан черлеринден, бир эвес ол акша-хөреңгилерни шилчидериниң, бир болза, өске-даа эт-хөреңгини дамчыдарының хүнүнде оларның устав (салышкан) капиталында даштыкы киржилгениң үлүү (салышкыны) 30 хуудан ажып турган болза (ажык хевирниң акционерлиг нинитилелдеринге - эрткен чылгы саң-хөө чылы дээш акционерлерниң нинити чыл хуралына киржи эргелиг кижилерниң даңзызын тургускан хүнде);

юридиктиг эргелиг черлерден, бир эвес ол акша-хөреңгилерни шилчидериниң, бир болза, өске-даа эт-хөреңгини дамчыдарының хүнүнде устав (салышкан) капиталында Россия Федерациязының, Тыва Республиканың болгаш (азы) муниципалдыг тургузуларның үлүү (салышкыны) 30 хуудан ажып турган болза (ажык хевирниң акционерлиг нинитилелдеринге - эрткен чылгы саң-хөө чылы дээш акционерлерниң нинити чыл хуралына киржи эргелиг кижилерниң даңзызын тургускан хүнде);

күрүне органнарының болгаш (азы) тус чер бот-башкарылгазының тургусканы организациялардан (хуужудулга чуруму эзугаар тургускан акционерлиг нинитилелдерден аңгыда);

бо адаккы пунктунуң үшкү болгаш дөрткү абзацтарында айыткан юридиктиг эргелиг албан черлериниң тургусканы организациялардан;

бо адаккы пунктунуң үшкү болгаш дөрткү абзацтарында айыткан юридиктиг эргелиг черлериниң үлүү (салышкыны), бир эвес ол акша-хөреңгилерни шилчидериниң, бир болза, өске-даа эт-хөреңгини дамчыдарының хүнүнде оларның устав (салышкан) капиталында 30 хуудан ажып турар организациялардан (ажык хевирниң акционерлиг нинитилелдеринге - эрткен чылгы саң-хөө чылы дээш акционерлерниң нинити чыл хуралына киржи эргелиг кижилерниң даңзызын тургускан хүнде) ап турган сааржылганы эвес организацияларга;

в) дараазында уткалыг 4 пунктуун немээр:

«4» Бо чүүлдүн 4 пунктузунуң «п» адаккы пунктузунда айыттырган сааржылганы эвес организациялар, бир эвес ол сааржылганы эвес организацияларның алганы акша-хөреңгилерни, бир болза, өске эт-хөреңгини ол акша-хөреңгилерни шилчидериниң, бо чүүлдүн 4 пунктузунуң «п» адаккы пунктузунуң ийги - алдыгы абзацтарында айыттырган черлерге, чок болза, өске-даа эт-хөреңгини дамчыткан даштыкы күрүнелерге, органнарга, организацияларга азы хуу кижилерге олар чүгө эгиттинген таварылгада (эгидер арга чок таварылгада, Россия Федерациязының орулгазынче шилчитинмезин (дамчыттынмаан)), кандидаттын, бүрткеттирген кандидаттын, сонгулда каттыжышкынының сонгулда фондузунче өргүлдү кириер хүнүнге чедир өргүлдүр кириер эргези чок»;

12) 53 чүүлдүн 5 пунктузун күжүн чидирген деп санаар:

13) 54 чүүлде:

а) 6 пунктунуң ийи дугаар домаан күжүн чидирген деп санаар;

б) 7 пунктуну дараазында эдилге-биле бижир:

«7» Бүрткеткен кандидат бүрүзүнүң дугайында бо чүүлдүн 5 болгаш 5' пунктуларында айыттырган медээлериниң оң талазынга ишти куруг дөрбелчин шыйыг кирип каан болур»;

г) дараазында уткалыг 7' пунктуну немээр:

«7'» Бир эвес бо Хоойлунуң 32 чүүлүнүң 26 пунктузунга дүүштүр бадылаашкыны чыгыс кандидаттура талазы-биле эрттирип турар болза, бүрткеткен кандидат дугайында бо чүүлдүн 5, 5' пунктулары-биле көрдүнген медээлерниң адаанга сонгукчуларның боттарының тура-соруун илередириниң «Дээш» болгаш «Удур» деп вариантыларын айтыр, оларның оң талазынга ишти куруг дөрбелчин шыйыг кирип каан болур»;

14) 55 чүүлдүн 7 пунктузун дараазында эдилге-биле бижир:

«7» Бадылаашкыны сонгукчуның шилилге кылдынган кандидаттыга хамаарыштыр кандыг-бир демдекти бюллетеньде дөрбелчинге салыр арга-биле эрттирер»;

15) 56 чүүлдүн 7 пунктузунда «...Бүгү кандидаттарга удур» туруштар» деп сөстөрни ап каалтар;

16) 58 чүүлдүн 2 пунктузунда «д» адаккы пунктта 14 дугаар одуругда «...Бүгү кандидаттарга удур» деп позицияны кирибишаан» деп сөстөрни ап каалтар;

17) 59 чүүлде:

а) 12 пунктта «...Бүгү кандидаттарга удур»

туруштар» деп сөстөрни ап каалтар;

б) 14 пунктунуң бирги домаан дараазында эдилге-биле бижир:

«14» Участок комиссиязының кежигүннери бадылаашкыны кылыр стационарлыг болгаш шимчек чоруур хааржактардан ужулган бюллетеньнерни кандидат бүрүзү дээш берген бадылаашкынар аайы-биле, «Ийе» болгаш «Чок» («Дээш» болгаш «Удур») деп туруштар эзугаар берген бадылаашкынар аайы-биле сорттаар, ооң-биле катый билдинмес хевирниң бюллетеньнерин болгаш күш чок болган бюллетеньнерни аңгылаар»;

в) 16 чүүлдүн ийги домаанда «Бүгү кандидаттарга удур азы «Бүгү кандидаттарга удур» туруштарын удур турур дөрбелчин шыйыг салган демдектер» туруштар» деп сөстөрни ап каалтар;

г) 17 пунктта «...Бүгү кандидаттарга удур» туруштар» деп сөстөрни ап каалтар;

18) 60 чүүлде:

а) 11 пунктта «...ол кандидат дээш сонгукчуларның берген бадылаашкыны сонгукчуларның бүгү кандидаттарга удур берген бадылаашкынының санындан хөй болган байдалда» деп сөстөрни ап каалтар;

б) 12 пунктунуң адаккы «а» пунктузунуң бирги домаан, адаккы «б» пунктуну күжүн чидирген деп санаар;

19) 61 чүүлде:

а) 1 пунктта «ол кандидаттар дээш сонгукчуларның берген бадылаашкыны сонгукчуларның бүгү кандидаттарга удур берген бадылаашкынының санындан хөй болган байдалда» деп сөстөрни ап каалтар;

б) 3 пунктуну дараазында эдилге-биле бижир:

«3» Катап бадылаашкынарның түнелдерин эзугаар бадылаашкыны үезинде өске кандидаттын алганы сонгукчуларның бадылаашкынының санынга хамаарыштыр сонгукчуларның бадылаашкынының хөй санын алган кандидатты сонгуктан деп санаар»;

20) 63 чүүлдүн 3 пунктузун дараазында эдилге-биле бижир:

«3» Сонгулдааларның түнелдерин, а ол ышкаш кандидат бүрүзүнүң алганы бадылаашкынының, «Ийе» болгаш «Чок» («Дээш» болгаш «Удур») деп туруштар эзугаар берген бадылаашкынының санын дугайында медээлерни албан езузу-биле парлаарын муниципалдыг тургузузунуң сонгулда комиссиязы (девискээр сонгулда комиссиязы), хоойлу-биле доктааткан чурум болгаш хуусаа эзугаар, ынчалза-даа бадылаашкы болган хүнде эгелеп бир айдан орай эвесе, боттандырар»;

21) 66 чүүлдүн 5 пунктта «чогуур сонгулда комиссиязының» деп сөстөрни соонга «кандидатты бүрткээриниң дугайында, кандидатты бүрткээринден ойталаар дугайында» деп сөстөрни немээр;

22) 67 чүүлдү дараазында эдилге-биле бижир:

«67» Чүүл. Кандидатты бүрткээр дугайында, кандидатты бүрткээринден ойталаар дугайында комиссияның шийтирин өскерттириниң, кандидатты бүрткээрин өскерттириниң, кандидаттын бүрткелин күш чок болдуарының үндезинери

1. Кандидатты бүрткээр дугайында сонгулда комиссиязының шийтирин бо Хоойлунуң 32 чүүлүнүң 19 пунктузунуң негелделерин хажыткан таварылгада, үстүнде турар комиссия күш чок болдуар ынчан кандидатты бүрткээр дугайында бүгү шийтирлер, биргизинден аңгыда, күш чок болдуар ужуругу;

2. Кандидаттын бүрткелин кандидатты бүрткээрин сонгулда комиссиязы, ол сонгулар эргезин чидирген таварылгада, күш чок болдуар;

3. Политиктиг партияның, ооң девискээр салбырының азы структурлуг кезээниң депшкеткен кандидаттын бүрткелин кандидатты бүрткээр сонгулда комиссиязы, хоойлу эзугаар күш кире берген судтун политиктиг партияның, ооң девискээр салбырының, өске-даа структурлуг кезээниң тус-тузунда ажыл-чорудулгазын түр када соксадыр азы чок кылыр дугайында шийтириниң үндезининге, күш чок болдуар. Эске хөй-ниити организациязының депшкеткен кандидаттын бүрткелин кандидатты бүрткээрин сонгулда комиссиязы, хөй-ниити организациязының ажыл-чорудулгазын соксадыр дугайында чогуур албан-дужаалдыг кижиниң азы органның шийтириниң үндезининге (бир эвес ол шийтирини хомуудаваан азы суд ону хоойлу дүүшлөс деп санаваан болза) азы хөй-ниити организациязын чок кылган таварылгада, күш чок болдуар;

4. Кандидатты бүрткээр дугайында, кандидатты бүрткээринден ойталаар дугайында сонгулда комиссиязының шийтирин суд күш чок болдурган боол болур, а кандидатты бүрткээринден ойталаар дугайында сонгулда комиссиязының шийтирин - база-ла сонгулда комиссиязы, бо Хоойлунуң 66 чүүл-биле көрдүнген чурум эзугаар, кандидатты бүрткээрин сонгулда комиссиязының, оларга хамаарыштыр ындыг шийтир хүлээп алдынган кандидаттын, сонгулда каттыжышкынының, ол-ла сонгулда округунга хамаарыштыр бүрткеткен кандидаттын, ол-ла сонгулда округунга хамаарыштыр бүрткеткен сонгулда каттыжышкынының билдиринишиниң эзугаар, бир эвес сонгулда комиссиязы бо Хоойлунуң 32 чүүлүнүң 22 пунктузу-биле көрдүнген негелделерин, Федералдыг хоойлу-биле, бо хоойлу-биле көрдүнген өске-даа негелделерни хажытпышаан шийтир хүлээп алган деп доктааттынар болза, күш чок болдурган боол болур.

5. Кандидаттын бүрткелин, кандидатты бүрткээрин сонгулда комиссиязының, ол-ла сонгулда округунга хамаарыштыр бүрткеткен кандидаттын билдиринишиниң эзугаар, суд дараазында таварылгаларда күш чок болдурган боол болур:

а) бо Хоойлунуң 32 чүүлүнүң 22 пунктузунуң кандидатты бүрткээринден ойталаарынга үндезин болур «а», «б», «е», «з», «и», «к», «л», «м» адаккы пунктулары-биле көрдүнген

байдалдар катап ажыттынып келгенде. Ынчан кандидатты бүрткээр дугайында шийтир хүлээп ап турар үеде турган, ынчалза-даа бүрткедир деп турар кандидаттын сонгулда комиссиязынга турбаан болгаш билдингир боол болбас ужуругу байдалдарны катап ажыттынган деп санаар;

б) кандидаттын сонгулдааларда тодаргай түнел чедип алыр сорулга-биле бодунуң сонгулда фондузунуң акша-хөреңгизинден аңгы акша-хөреңгилерни, бир эвес оларның түнү сонгулда фондузунуң акша-хөреңгизин чарыг-даарының хоойлу-биле доктааттынган эң ындыкы хемчээлинден 5 хуу ажып турар азы сонгулда фондузунуң акша-хөреңгизин чарыг-даарының хоойлу-биле доктааттынган хемчээлиниң ажа бергени 5 хуудан хөйну ажылаанда;

в) кандидаттын бодунуң албан-дужаал азы ажыл-агыйы байдалын чаңгыс эвес удаа артыкка ажылаанда;

г) кандидаттын, ооң бүүрүреттирген кижизиниң, саң-хөө айтырыгыларының талазы-биле бүрүн эргелиг төлээзиниң, а ол ышкаш оларның даалгазы-биле өске кижиниң азы организацианың талазындан сонгукчуларны хээлиээн деп барымдаа туруп келгенде;

д) кандидатты Федералдыг хоойлунуң 56 чүүлүнүң 1 азы 1.1 пунктузу-биле көрдүнген кызыгаарлаашкыны савыаанда;

е) кандидатты Федералдыг хоойлунуң 56 чүүлүнүң 5.2 пунктузу-биле көрдүнген кызыгаарлаашкыны савыаанда;

ж) кандидатка хамаарыштыр Федералдыг хоойлунуң 4 чүүлүнүң 3.2 пунктузунуң «г» адаккы пунктузунда айыттынган (ынчалза-даа кандидаттын эрге-байдалын алгыже чедир) үениң дургузунда ол хамааты хөй-ниити хемчег-

«Тыва Республикага бюджет чорудулгазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың сентябрь 19-та хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2007 чылдың октябрь 25-те чүлдүз деп көргөн

1 чүүл

2005 чылдың ноябрь 20-де №1127 УХ-1 «Тыва Республикага бюджет чорудулгазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская правда», 2005 чылдың ноябрь 22-де) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1 чүүлде:

«...девискээрлерниң бюджеттен дашкаар күрүне фондуларының бюджеттерин» деп сөстөрни ап каалтар;

«күүселдизи дээш» деп сөстүн соонга «...бюджет учедун боттандырып, бюджет отчедун тургузуп, чугаалажып көрүп болгаш бадылап» деп сөстөрни немээр;

2) 3 чүүлде:

«девискээрлерниң бюджеттен дашкаар күрүне фондуларының бюджеттериниң төлөвилелдерин» деп сөстөрни ап каалтар;

«күүселдизи дээш» деп сөстүн соонга «...бюджет учедун боттандырып, бюджет отчедун тургузуп, чугаалажып көрүп болгаш бадылап» деп сөстөрни немээр;

3) 2 эгениң адында «күрүне эрге-чагыргазының органнары» деп сөстөрни ап каалтар;

4) 4 чүүлдү дараазында редакция-биле бижир:

«4 чүүл. Бюджет чорудулгазының киржикчилери

Тыва Республикага бюджет чорудулгазының киржикчилери болза:

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы, муниципалдыг тургузунуң баштыгы;

Тыва Республиканың Улуг Хуралы болгаш тус чер бот-башкарылгазының төлээлекчи органнары;

Тыва Республиканың Саң-хөө аамызы;

Тыва Республиканың Саналга палатазы;

күрүне эрге-чагыргазының күүсекчи органнары (муниципалдыг тургузуларның күүсекчи-айтыкчы органнары);

күрүнениң (муниципалдыг) саң-хөө контролжунуң органнары;

девискээрлерниң бюджеттен дашкаар күрүне фондуларының эргелеп-башкарылганын органнары;

бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарыкчылары (башкарыкчылары);

бюджет орулгаларының кол администраторлары (администраторлары);

бюджеттин чедилшес кезээн акшаландыраарының үнер дестериниң кол администраторлары (администраторлары);

бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчылары болур»;

5) 5 чүүлде:

а) 1 кезээнде:

1 пунктунуң «б» болгаш «в» адаккы пунктуларында «Тыва Республиканың девискээрлериниң бюджеттен дашкаар күрүне фондуларының бюджеттери» деп сөстөрни ап каалтар;

1 пунктунуң «з» адаккы пунктузунда «Федералдыг хоойлулар болгаш Тыва Республиканың хоойлулары-биле» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле болгаш Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле» деп сөстөр-биле солур;

2 пунктунуң «а» база «б» адаккы пунктуларында чогуур падеже «Тыва Республиканың девискээрлериниң бюджеттен дашкаар күрүне фондуларының бюджеттери» деп сөстөрни ап каалтар;

2 пунктунуң «г» адаккы пунктузунда «Федералдыг хоойлулар-биле болгаш Тыва Республиканың хоойлулары-биле» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле болгаш Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле» деп сөстөр-биле солур;

б) 2 кезээнде:

«Россия Федерациязының

леринге, массалыг информация чепсектеринге азы ооң тарадып турар материалдарыга (ооң иштинде «Интернетти» ажылап тургаш, ниити ажыггалдын информастыг телекоммуникация четкилеринге дамчыдар) бодунуң чугаазынга «Экстремисчи ажыл-чорудулгага удурлангырының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 1 чүүлүнде тодарадынган ажыл-хөреңгилерни кылырынче кыйгырган, азы болза өске арга-биле ындыг хөреңгер кылырынче албадан, экстремизми үндезилээн азы шынзыткан, чок болза социал, азы-сөөк, национал азы чүдүлге адаан-нажылгазын өөскүдеринче, национал чоргааралды дорамчылаарынче, хамаатыларның чүдүлгеге, социал, азы-сөөк, национал, шажынга азы дылга хамаарылгалыг демдээниң талазы-биле тускайын, артын азы куду шынарлыг пропагандаларынче угланган, чок-ла болза холуштарының чадазынга чедир нацисчи атрибутика, бир болза, символ-биле дөмей нацисчи атрибутика азы символду, чок болза, атрибутиканы болгаш символду пропагандалаан азы хөйүнү мурнунга көргүскенин херечилеп турар барымдааларны илереткенде;

з) кандидаттын бодунуң судаттырып чоранының дугайында медээлерни чажырганының барымдаазын илереткенде»;

23) 2 капсырлыкта «...сонгулда блогунуң» деп сөстөрни ап каалтар.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнде эгелеп, 10 хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№ 290 УХ-11

2007 чылдың октябрь 31.

хоойлужудулгазы-биле, бо Хоойлу-биле болгаш Тыва Республиканың хоойлулары-биле, тус чер бот-башкарылгазының органнарының нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары-биле» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле болгаш Россия Федерациязының бюджет чорудулгазының өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле» деп сөстөр-биле солур;

в) 3 кезээн ап каалтар;

б) 6 чүүлдүн 12 пунктузунда «Федералдыг хоойлулар-биле, Тыва Республиканың Конституциязы-биле, Тыва Республиканың хоойлулары-биле» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле болгаш Россия Федерациязының бюджет чорудулгазының өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле» деп сөстөр-биле солур;

7) 7 чүүлде:

а) 4 пунктуну «болгаш Тыва Республиканың күрүне активтери-биле» деп сөстөр-биле немээр;

б) 21 пунктуну дараазында редакция-биле бижир:

«21) Тыва Республиканың күрүне эрге-чагыргазының органнарының бюджет эргелеринге Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле хамаарыштырган бюджет чорудулгазының талазы-биле өске-даа эргелерни боттандырар»;

8) 8 чүүлде:

1 пунктта «девискээрлерниң бюджеттен дашкаар фондуларының бюджеттерин ажылдап кылырыга киржи» деп сөстөрни ап каалтар;

27 пунктуну дараазында редакция-биле бижир:

«27) Тыва Республиканың күрүне эрге-чагыргазының органнарының бюджет эргелеринге Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле хамаарыштырган өске-даа эргелерни боттандырар»;

9) 10 чүүлдүн 9 пунктузун дараазында редакция-биле бижир:

«9) Россия Федерациязының Бюджет кодексинге, Россия Федерациязының бюджет чорудулгазының өске-даа хоойлу-дүрүм актылары-биле болгаш Хоойлу, бо Хоойлу, «Тыва Республиканың Саналга палатазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга дүүштүр өске-даа бүрүн эргелерни боттандырар»;

10) 11 чүүлде:

а) адында «тус чер бот-башкарылгазының органнары» деп сөстөрни «муниципалдыг тургузуларның» деп сөстөр-биле солур;

б) 1 кезээн дараазында редакция-биле бижир:

«1. Муниципалдыг тургузуларның бюджет бүрүн эргелеринге хамааржыры болза»;

5 пунктуну дараазында редакция-биле бижир:

«5) муниципалдыг чээлиэшкенини боттанд

деп сөстү немээр, «федералдыг, девискээр болгаш тус чер үндүрүглерин болгаш чылдалдарын, тускай үндүрүг чуруму-биле көрдүгүн үндүрүглер» дээн сөстөрнү «федералдыг үндүрүглер болгаш чылдалдар, ооң иштинде тускай үндүрүг чуруму-биле көрдүгүн үндүрүглерден, девискээр болгаш тус чер үндүрүглеринден» деп сөстөр-биле солуур;

г) 3 кезээнде «болгаш өске-даа федералдыг хоойлулар-биле» деп сөстөрнү ап кааптар;

д) дараазында уткалыг 4 кезек-биле немээр:

«4. Чурттакчылыг черниң саң-хөө органынын чамдык бюджет бүрүн эргелерин чурттакчылыг черниң чагыргазы биле муниципалдыг районунуң чагыргазынын аразында дугуржулга езу-гаар муниципалдыг районунуң саң-хөө органы боттандырып болур»;

1) 12 чүүлде:

а) 1 кезээн дараазында редакция-биле бижири:

«1. Чарыгдал хүлээлгелерин саң-хөө талазы-биле хандыраар сорулга-биле бюджеттин төлевилелин социал-экономикиг хөгжүлдениң баш удур көрүүшкүннериниң үндэзинде тургузар»;

б) 2 кезээнде «тус чер бот-башкарылгазынын органнары» деп сөстөрнү «муниципалдыг тургузууларныг чагыргалары» деп сөстөр-биле солуур;

в) 4 кезээнде: ийгиң абзацта «Тыва Республиканың Чазаның Даргазынын» деп сөстөрнү «Россия Федерациязынын Президентизиниң» деп сөстөр-биле солуур;

г) бешки абзацты дараазында редакция-биле бижири:

«Республика бюджетин үш чыл хуусаалыг кылдыр тургузар болгаш бадылаар (ээлчеглиг саң-хөө чылы болгаш планыг үе)»

12) 14 чүүлдү күжүн чидирген деп санаар;

13) Дараазында уткалыг 14' чүүл-биле немээр:

«14' чүүл. Тыва Республиканың болгаш Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууларынын социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнү

1. Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн үш чылдан эвээш эвес хуусаага ажылдап кылыр

2. Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн Тыва Республиканың Чазаның доктаатканы чурум езугаар ажылдап кылыр. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуунуң социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн тус чер чагыргазынын доктаатканы чурум езугаар чыл санында ажылдап кылыр.

3. Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн Тыва Республиканың Чазаның бюджет төлевилелин Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынче кириринин дугайында шитпирин хүлээп ап тургаш, кады деткири. Муниципалдыг тургузуунуң социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн тус чер чагыргазы бюджет төлевилелин тус чер бот-башкарылгазынын төлээлекчилер органынче кириринин дугайында шитпир хүлээп ап тургаш, кады деткири.

4. Ээлчеглиг саң-хөө чылының болгаш планнатын турар үениң социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн планнатын турар үениң параметрлерин тодардырың болгаш планнатын турар үениң ийги чылының параметрлерин немеп тургаш, ажылдап кылыр. Социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүнге тайылбырлыг бижикке баш удур көрүүшкүнүн параметрлериниң барындааларын, ооң иштинде баш удур көрүп турар өскерлишкиннерин чылдагааннарын болгаш факторларын айтып тургаш, оларны ооң мурнунда бадылаттыган турган параметрлер-биле деңгелгезин кириер.

5. Тыва Республиканың, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуунуң социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн оңу тургузуу азы бюджет төлевилелин көрүп турда киригинге өскерилге бюджет төлевилелин кол чүүлдерин өскертиринге чедирер.

6. Ээлчеглиг саң-хөө чылында, бир болза, ээлчеглиг саң-хөө чылында база планнатын турар үеде Тыва Республиканың, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуунуң социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн Тыва Республиканың Экономика ямызы база тус чер чагыргазынын чогуур органы ажылдап боттандыраар»

14) 16 чүүлде:

а) 1 кезээнде:

1 пунктуда «Тыва Республиканың» деп сөстөрнү «Россия Федерациязынын» деп сөстөр-биле солуур;

3 пунктуу дараазында редакция-биле бижири:

«3) ээлчеглиг саң-хөө чылыга база планнатын турар үеде ведомстволар тургузуунуң аайы-биле чарыгдалдарын адырлар, иштики адырлар, сорулгалыг чүүлдер болгаш чарыгдалдарныг хевирлеринин бюджет чарыгдалдары;»

4 пунктуу дараазында редакция-биле бижири:

«4) республика бюджетинин чедишпес кезектерин акшаландыраарынын үнер дөстөрнү;»

5, 6, 8 пунктуларны күжүн чидирген деп санаар;

б) 3 кезекти дараазында редакция-биле бижири:

«3. Республика бюджетинин дугайында хоойлунуң төлевилелин ээлчеглиг саң-хөө чылының болгаш планнатын турар үениң дараазында чылының январь 1-де байдал-биле күрүнө өрзиниң Россия Федерациязынын Бюджет кодекзиниң-биле, бо Хоойлу-биле көрдүгүн ийдики хемчээли, а ол ышкаш өске-даа ийдики хемчээлдер, ооң иштинде күрүнө магадылалдары-биле хүлээлгелерниң даңзызын база ийдики хемчээлдерин айткан турар.»

в) дараазында уткалыг 4 кезек-биле немээр:

«4. Тыва Республиканың ээлчеглиг саң-хөө чылынга (ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш

планнатын турар үениң чыл санынга) республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың Хоойлузунга, Россия Федерациязынын Бюджет кодекзининиң 111 чүүлүнүң 1 кезээ-биле доктааттыган кызыгаарлаашкыны сагы-вышаан Тыва Республиканың күрүнө өрзин дуглаарына чарыгдалдарныг хемчээлин доктаадыр»;

15) 17 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири:

«17 чүүл. Республика бюджетинин төлевилели-биле кады кириер документилер болгаш материалдар

Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынга Тыва Республиканың Чазаның республика бюджетинин дугайында хоойлунуң төлевилели-биле кады:

бюджет болгаш үндүрүг политиказынын кол-кол угланышкынарны;

Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин эртип турар саң-хөө чылының эртен үезинде баштайгы түнелдерин болгаш Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин эртип турар саң-хөө чылында манаттынып турар түнелдерин;

Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн;

Тыва Республиканың ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың каттыштырган бюджетинин кол-кол характеристикаларынын (орулгаларныг нити хемчээли, чарыгдалдарныг нити хемчээли, бюджеттин чедишпес кезээ (артыкшылы) баш удур көрүүшкүнү, бир болза, ортумак хуусаага саң-хөө планының төлевилели; республика бюджетинин төлевилелинге тайылбыр бижик;

ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде инвестиция программазы; республиканың тускай сорулгалыг программаларының даңзызы;

күрүнө өңчү-хөреңгизин хуужударынын планы;

бюджеттер аразының трансфертерин хуваарының методикалары (методикаларныг төлевилелдерин) болгаш санаашкынарны;

ээлчеглиг саң-хөө чылының төнчүзүнге (ээлчеглиг саң-хөө чылының төнчүзүнге болгаш планнатын турар үениң чыл санының төнчүзүнге) күрүнө өрзиниң эң улуг кызыгаары;

ээлчеглиг саң-хөө чылында (ээлчеглиг саң-хөө чылының болгаш планнатын турар үеде) күрүнө иштики чээлилээшкиннеринин программазынын төлевилели;

ээлчеглиг саң-хөө чылында (ээлчеглиг саң-хөө чылының болгаш планнатын турар үеде) күрүнө магадылалдарының программазынын төлевилели;

ээлчеглиг саң-хөө чылында (ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планнатын турар үеде) бюджет чээлилерин бээринин программазынын төлевилели;

чоруп турар саң-хөө чылында республика бюджетинин манаттынып турар күүлдезинин үнелээшкени;

күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларынын девискээр бюджеттеринин дугайында хоойлуларныг төлевилелдерин;

Тыва Республиканың Улуг Хуралынын, Тыва Республиканың Конституция судунун, Тыва Республиканың Саналга палатазынын саналдааны ол органнарныг бюджет сметаларынын төлевилелдери, Тыва Республиканың Саң-хөө ямызы-биле оларны аразында чөрүлдээлдер тургустунуп келген таварылгаларда;

өске-даа документилер болгаш материалдар»;

16) 18 чүүлде:

а) 1 болгаш 2 кезектерни дараазында редакция-биле бижири:

«1. Тыва Республиканың республика бюджетинин төлевилелин Тыва Республиканың чарыгдалдарга хүлээлгелерин саң-хөө талазы-биле хандыраар сорулга-биле республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүннеринин үндэзинде тургузар»

Тыва Республиканың республика бюджетинин төлевилелин Тыва Республиканың Чазаның Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинге болгаш бо Хоойлуга дүүштүр тургузар.

2. Тыва Республиканың республика бюджетинин төлевилелин база күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларынын девискээр бюджеттеринин төлевилелдерин Россия Федерациязынын Бюджет кодекзининиң база бо Хоойлунуң чүүлдеринге дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның доктааткан чуруму-биле тургузар»;

б) 3 кезээниң ийги болгаш бешки абзацтарында «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

в) 4 кезээниң ийги болгаш үшкү абзацтарында «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

г) 6 кезекте:

1 пунктуда «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

2 пунктуда «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

3 пунктуда «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

4) 7 кезекте:

1 пунктуда «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

2) 19 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири:

публиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынга сайгарып көөрү-биле ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында хоойлунуң төлевилелин болгаш ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларынын девискээр бюджеттеринин дугайында хоойлуларныг төлевилелдерин эртип турар чылдың октябрь 15-ке чедир хуусаада кириер.

2. Республика бюджетинин төлевилели-биле кады Тыва Республиканың Хоойлужудулга палатазынга бо Хоойлунуң 17 чүүлүнге дүүштүр документилерин болгаш материалдарны кириер»;

18) дараазында уткалыг 19' болгаш 19' чүүлдерни немээр:

«19' чүүл. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин сайгарып көөрүнүң чуруму

Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазы ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин ийи номчулгалыг сайгарып көөр.

19' чүүл. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин сайгарып көөрүп турда, бирги болгаш ийги номчулгаларныг ажур-утказы

1. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин сайгарып көөрүп турда, бирги болгаш ийги номчулгаларныг ажур-утказы

1) ээлчеглиг саң-хөө чылында Тыва Республиканың социал-экономикиг хөгжүлденин баш удур көрүүшкүнүн болгаш Тыва Республиканың бюджет болгаш үндүрүг политиказынын кол-кол угланышкынарны сайгарып чугаалажып көөрү;

2) Тыва Республиканың республика бюджетинин кол-кол характеристикаларын чугаалажып көөрү болгаш бадылаары;

Тыва Республиканың республика бюджетинин орулгаларынын нити хемчээли;

Тыва Республиканың республика бюджетинин чарыгдалдарынын нити хемчээли;

Тыва Республиканың республика бюджетинин чедишпес кезээ

2. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында республика хоойлузуңуң төлевилелин ийги номчулгалга көрүлдөз бодунга сайгарып чугаалажылганы болгаш:

1) Тыва Республиканың күрүнө өрзиниң ийдики хемчээлин сайгарып көөрүн болгаш бадылаары;

2) Тыва Республиканың республика бюджетинин орулгаларын Россия Федерациязынын бюджетинин орулгалар классификациязынын адырлар, иштики адырлар, чүүлдер, иштики чүүлдер аайы-биле сайгарып көөрүн болгаш бадылаары;

3) тускай сорулгалыг бюджет фондуларынын орулгалар болгаш чарыгдалдар сметаларын чугаалажып көөрүн болгаш бадылаары;

4) тус чер бюджеттеринге дотация, субвенциялар база субсидиялар хевиринге бээр саң-хөө дузаламчызынын хемчээлдерин бадылаары;

5) Тыва Республиканың республика бюджетинин бирги номчулгалыга бадылаан чарыгдалдарныг нити хемчээлинге дүүштүр чарыгдалдарны бадылаары;

Россия Федерациязынын бюджет чарыгдалдарынын функционалдыг классификациязынын адырларын болгаш иштики адырларынын аайы-биле;

Россия Федерациязынын бюджет чарыгдалдарынын функционалдыг классификациязынын бүгү дөрт деңгелдеринин аайы-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин акша-хөреңгилеринин кол башкарычыларынын болгаш дорт алыкчыларынын талазы-биле;

б) ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлузуңуң чүүлдеринин сөзүглелдерин бадылаары;

7) ээлчеглиг саң-хөө чылынга Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң нитизи-биле бүдүңгө хүлээп алырын кириер».

19) 20 чүүлде:

а) 1 кезекте:

«ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

«21» деп саны «15» деп сан-биле солуур;

б) 3 кезекте «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр;

в) 6 кезекте «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үеде» деп сөстөрнү немээр, «онгу» деп сөстү «бешки» деп сөс-биле солуур, «он дөрткү» деп сөстү «онгу» деп сөс-биле солуур;

г) 7 кезекте «ээлчеглиг саң-хөө чылы» деп сөстөрнү соонга «болгаш планнатын турар үе» деп сөстөрнү немээр, «алдыгы» деп сөстү «үшкү» деп сөс-биле солуур;

20) 21 база 22 чүүлдерни дараазында редакция-биле бижири:

«21 чүүл. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгада сайгарып чугаалажып көөрүнүң чуруму

1. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгада сайгарып чугаалажып көөрү Тыва Республиканың Чазаның илеткели-биле база Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын Бюджет болгаш саң-хөө-чээли политиказынын талазы-биле комитетинин (моон ыңай — Бюджет талазы-биле комитет) даргазынын эдеринчи илеткели-

биле эгелээр.

2. Тыва Республиканың ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгалынын үезинде сайгарып чугаалажып турда, бюджеттин кол-кол характеристикаларын сайгаргаш, ону күштүг болдураар талазы-биле бадылаашкыны эрттирер.

3. Тыва Республиканың ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин үндэзин кылдыр хүлээп алыр талазы-биле бадылаашкын үезинде азы бюджеттин кол-кол характеристикаларын күштүг болдураар талазы-биле бадылаашкын үезинде олар эргежок чугула бадылаашкын санын албаан болза, Тыва Республиканың Улуг Хуралынын хоойлужудулга палатазынын депутаттарынын аразында база Тыва Республиканың Чазаның бүрүн эргелиг төлээлеткеннеринден деңгелдиглиг үндэзинге чөлшээржилге комиссиязын тургузар (моон ыңай — талалар).

Чөлшээржилге комиссиязы ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгалынын ажур-утказынын талазы-биле шитпирин дугуруштунган вариантызын ажылдап кылыр.

4. Чөлшээржилге комиссиязынын шитпирин ооң кижигүннеринин нити бадылаашкыны-биле хүлээп алыр. Шитпир чөлшээржилге комиссиязынын хуралында кирип турарларныг хей кезин ол дээш бадылаан болза, хүлээп алдынган деп санаттынар.

5. Чөлшээржилге комиссиязынын ажылы төнерге, Тыва Республиканың Чазаның Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазы сайгарып көөрү-биле ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин дугурушкан кол характеристикаларын бо чүүлдүн 4 кезээнге дүүштүр кириер.

6. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгалга хүлээп албаанынын соонда, Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын 3 жыл хүнүнден орайтпайн эрттирери ээлчеглиг хуралында ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде республика бюджетинин чөлшээржилге комиссиязы-биле дугурушкан кол характеристикаларынын сайгарып чугаалажышкынын болгаш бадылаашкынын чорудар. Тыва Республиканың Хоойлужудулга палатазы бирги номчулгалга республика бюджетинин кол-кол характеристикаларын бадылап тура, чөлшээржилге комиссиязынын ажылынын түнелдери-биле республика бюджетинин орулгаларын болгаш чедишпес кезээн бир эвес, ол өскерилгелерге чөлшээржилге комиссиязынын эки түнели чок болза, улгаттыраар эрге чок.

22 чүүл. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин ийги номчулгада сайгарып чугаалажып көөрүнүң чуруму

1. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгада хүлээп алганынын соонда, хоойлужудулга эгелекчи эргелиглер ийи жыл хүнүнүн иштинде ийги номчулгалы ажур-утказынын талазы-биле хоойлу төлевилелинге эдилгелерни Бюджет талазы-биле комитетке кириер.

Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин ийги номчулгада ажур-утка талазы-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин чарыгдалдарын улгаттырып (орулгаларын эвээжедип) турар эдилгелер санаашкынарлыг болгаш үндэзиннерлиг, а ол ышкаш оларныг акшаландырышкынын үнер дөстөрнүн талазы-биле саналдарлыг болур ажурлук.

2. Бюджет талазы-биле комитет дараазында чеди жыл хүннеринин дургузунда хоойлужудулга эгелекчи эргелиглерин эдилгелерин сайгарып көөр, ийги номчулгалга көөр республика бюджетинин адырлар, иштики адырлар, бүдүн чүүлдер, чарыгдалдар хевирлеринин талазы-биле эдилгелерин түнел таблицаларын белеткээр болгаш айттыган таблицаларны чогуур профильдиг комитеттерге болгаш Тыва Республиканың Чазаның чорудар.

3. Тыва Республиканың күрүнө өңчүзүнүн объектилеринге республиканың тускай сорулгалыг программаларын болгаш бюджет инвестицияларын боттандыраарыга хоойлужудулга эгелекчи эргелиглеринин ведомстволар аайы-биле бюджет акшаландырышкыныга өскерлишкинер көрүп турар эдилгелерин, айттыган төлевилел-биле көрдүмзэн Тыва Республиканың күрүнө өңчүзүнүн объектилеринге республиканың тускай сорулгалыг программаларын болгаш бюджет инвестицияларын боттандыраарыга бюджет акшаландырышкынынын республика бюджетинин төлевилелинче киририн, чамдык муниципалдыг тургузууларныг бюджеттеринин бюджеттер аразында трансферттерниң хемчээлинге өскерилге, тодаргай юридикти эргелиг черлерге республика бюджетинин акша-хөреңгилерин бээрн Тыва Республиканың Чазаның түнели чокка көрбес.

4. Ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң төлевилелин бирги номчулгалга хүлээп алганынын соонда, 12 жыл хүнүнден орай эвесте эрттирер Тыва Республиканың Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынын хуралында ээлчеглиг саң-хөө чылынга болгаш планнатын турар үеде Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузуңуң

телевелелиниң ийги номчулганы сайгарып чугаалажылганы эрттирер болгаш:

1) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр бадылаашкына кирир;

2) бо чүүлдүн 1 болгаш 3 кезектерин сагып тургаш кирир эдилгелерни бадылаашкына кирир (ийги номчулгала эдилгелерни сайгарып чугаалажып көрүп турар үедө бири номчулгала бадылаттыг көргүзүглерни эскертип болбас);

3) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин бүрүнү-биле бадылаашкына кирир.

5. Ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр болгаш бүрүнү-биле күлээп алыр дугайында бадылаашкынын эргежок чугула санын албаан таварылгада, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының аразындан болгаш Тыва Республиканың Чазаның бүрүн эргелиг төлээлеткен кижилеринден денчежилге үндезинге чөпшээржилге комиссиязын тургузар.

Чөпшээржилге комиссиязының ажылын республика бюджетиниң төлевилелин бири номчулгада күлээп албааны таварылгада ыш-каш, ол-ла принциптер езугаар организастаар.

6. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының бо чүүлдүн 4 кезээнде айтылган хуралдың соонда, үш ажыл хүнү эртпээнде, чыгыдыр ээлчеглиг хуралына сайгарып чугаалажып көр болгаш:

1) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

2) чөпшээржилге комиссиязының күлээп алыры-биле сүмелзэн эдилгелерин бадылаашкына кирир;

3) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин бүрүнү-биле бадылаашкына кирир.

7. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

1) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

2) чөпшээржилге комиссиязының күлээп алыры-биле сүмелзэн эдилгелерин бадылаашкына кирир;

3) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

4) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

5) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

6) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

7) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

8) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

9) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

10) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

11) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

12) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

13) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

14) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

15) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

16) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

17) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

18) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

19) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

20) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

21) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

22) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

23) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

24) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

25) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

26) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

27) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

28) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

29) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

30) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

31) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

32) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

33) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

34) ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың хоойлуунун төлевилелин үндезин кылдыр алыр талазы-биле бадылаашкына кирир;

жири;

«3. Делегел чегрелиг керээлерни күүседир, күрүнө өрезин дуглаары болгаш хандыраары, хөй-ниитиниң нормативтиг хүлээлгелерин күүседир-биле холбашкан чарыгдалдарга бо чүүлдүн 1 болгаш 2 кезектеринде айтылган кызыгаарлаашкынар тарап илтеревес»;

25) 28 чүүлдү күжүн чидирген деп санаар;

26) 29 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири;

«29 чүүл Республика бюджетиниң орулгалар талазы-биле күүселдези

Республика бюджетиниң орулгалар талазы-биле күүселдези:

Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле, Россия Федерациязының Бюджет кодексиниң чүүлдеринге дүүштүр хүлээп алдынган Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында хоойлу болгаш өске-даа хоойлулар болгаш муниципалдыг хоойлу-дүрүм актылары-биле доктааткан чоруп турар саң-хөө чылында күштүг нормативтер-биле хуваар республика бюджетинде үндүрүлгелер, чылдалар болгаш өске-даа кирген акшалар хуваалдазындан, Федералдыг казначейство органнарының агар саннарындан болгаш бюджетке өске-даа кирген акшалардан орулгаларның республика бюджетиниң чаңгыс аай агар санынче кири санаашкынын;

артыкка төлзэн азы артыкка тыртып алган түнүк, а ол ышкаш шак ындыг эгидилгени үезинде боттандырбааны дээш хуулар болгаш арттыр тырткан түнүк дээш санаттыг хуулар түнүк эгидилгени;

Россия Федерациязының үндүрүлгелер болгаш чылдалар дугайында хоойлужудулганын дүүштүр артыкка төлзэн азы артыкка тыртып алган түнүк санаашкынын;

республика бюджетинде төлевирлерниң республика бюджетиниң орулгаларының администраторунун тодарадылганын көрүп турар»;

27) Дараазында уткалыг 29 чүүл-биле немээр:

«29 чүүл. Республика бюджетиниң чарыгдалдар талазы-биле күүселдези

1. Республика бюджетиниң чарыгдалдар талазы-биле күүселдези Россия Федерациязының Бюджет кодексиниң негелделерин сагып тургаш, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының доктаатканын чорум езугаар боттандырар.

2. Республика бюджетиниң чарыгдалдар талазы-биле күүселдези: бюджет хүлээлгелериниң күлээп алышы-кынын;

акша-төгерик хүлээлгелерин бадыткаарын; акша-төгерик хүлээлгелерин төлээринге чөпшээрел бээрин;

акша-төгерик хүлээлгелериниң күүселдезин бадыткаарын көрүп турар

3. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызы бюджет хүлээлгелерин чоруп турар саң-хөө чылында (чоруп турар саң-хөө чылы болгаш планнатын турар үедө) ооң мурунда берген бюджет хүлээлгелериниң хемчээлинге күлээп алыр.

Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызы бюджет хүлээлгелерин күрүнө (муниципалдыг) контракттар, хуу кижилер болгаш юридиктиг эргелиг черлер, хуу сайгарлыкчылар-биле өске-даа керээлер чарарының аргазы-биле азы хоойлууга, өске-даа хоойлу-дүрүм актызы, дугуржулга езугаар күлээп алыр.

4. Бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызы оларны төлээринге чөпшээрел бээринге эргежок чугула төлевир болгаш өске-даа документилерге дүүштүр акша-төгерик хүлээлгелерин республика бюджетиниң акша-хөреңгилеринден төлээр хүлээлгени, а оперативтиг истелге хемчеглери-биле холбашкан таварылгаларда, төлевир документилерге дүүштүр бадыткаар.

5. Акша-төгерик хүлээлгелерин төлээринге чөпшээрелди Россия Федерациязының Бюджет кодексиниң чүүлдеринге дүүштүр Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының доктаатканы акша-төгерик хүлээлгелерин төлээринге чөпшээрел чоруму-биле көрдүнген документилериниң барын хынаан соонда, чөпшээрелге ат салган (акцепт) хевирге боттандырар.

Акша-төгерик хүлээлгелериниң төлевирин (хөйүнү нормативтиг хүлээлгелер талазы-биле акша-төгерик хүлээлгелеринден аңгыда) бюджет хүлээлгелериниң лимиттериниң бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызынга чидирген хемчээлге боттандырар.

Хөйге нормативтиг хүлээлгелер талазы-биле акша-төгерик хүлээлгелериниң төлевирин бюджет акшаландырышкынын бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчызынга чидирген хемчээлдерге боттандырар»;

28) 30 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири:

«30 чүүл. Түннел бюджет бижидилгези

1. Түннел бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударының чорумун Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы доктаадыр. Түннел бюджет бижидилгезиниң бадылаашкынын болгаш аңаа эскерилгелер кирир Тыва Республиканың саң-хөө сайыды чорудар.

2. Девисээрлериниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондунуларның бюджеттериниң түннел бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударын девисээриниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондунулар эргелел органы доктаадыр.

3. Түннел бюджет бижидилгезиниң бадылаттыг көргүзүлгери Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында хоойлуунун дүүшкен турар ужурулу.

Республика бюджетиниң дугайында хоойлуужу эскерилгелер кирир дугайында хоойлууну күлээп алган таварылгада, Тыва Республиканың саң-хөө сайыды (девисээриниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондунулар башкарылга органының удуртукчузунуң) шитпирлеринге дүүштүр түннел бюджет бижидилгезин көргүзүлгери республика бюджетиниң дугайында хоойлуужу эскерилгелер

кирилдези чокка өскертинген бооп болур:

хөйүнү нормативтиг хүлээлгелерин күүседиринге бюджет акшаландырышкынын чедишпес таварылгада – чоруп турар саң-хөө чылында оларны күүселдезинге республика бюджетиниң дугайында хоойлу-биле бадылаан бюджет акшаландырышкынын ниити хемчээлин 5 хуузуун иштинге айтылган акшаландырышкынын ниити хемчээлин ажырган турда;

Бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкыларының (оларга чагыртып турар ведомстволуг бюджет албан черлериниң) составы азы эргелери (хүлээлгелери) эскерилген, Россия Федерациязының бюджет системанын өске-даа бюджеттеринден субвенциялар-биле Тыва Республиканың күрүнө эрге-чагырганын органианын (тус чер бот-башкарылганын органианын) эргелерин боттандыраары көрүп турар хоойлулар күштүг болуп кирген, Россия Федерациязының бюджет системанын бюджеттериниң акша-хөреңгилеринче тырткан акшаларны кирир көрүп турар суд актыларын күүсеткен, курлавыр фондунуларын акша-хөреңгилериниң болгаш бадылаттыг бюджет акшаландырышкынын составында курлавырлатынган акша-хөреңгилерин өске-даа арга-биле ажыглаттыган, конкурс үндезинге болгаш Россия Федерациязының бюджет системанын бюджеттериниң күүселдезиниң онза талалары-биле холбашкан өске-даа үндезинге бюджет акша-хөреңгилериниң алыкчыларының аразында бюджет акшаландырышкынын хувааган, республика бюджетиниң дугайында хоойлу-биле доктааткан бюджет акша-хөреңгилериниң кол алыкчыларының аразында бюджет акшаландырышкынын эде хувааган таварылгада – бюджет акшаландырышкынын хемчээлин иштинге;

чоруп турар саң-хөө чылы биле планнатын турар үениң аразында бюджет акшаландырышкынын эде хувааган таварылгада – күрүнө (муниципалдыг) ачы-дузаны чидирген дээш бюджет акшаландырышкынын ниити хемчээлин база чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнатын турар үедө адырлар, иштики адырлар, тускай сорулгалыг чүүлдөр, чарыгдалдар хевирлериниң талазы-биле бюджет акшаландырышкынын ниити хемчээлин чогуур саң-хөө чылында бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкынын ээлчеглиг саң-хөө чылыга болгаш планнатын турар үедө республика бюджетиниң дугайында хоойлу-биле көрдүнген кызыгаар иштинге;

күрүнө (муниципалдыг) ачы-дуза чидирилгезинге чоруп турар саң-хөө чылында бюджет акшаландырышкынын ажыгалынын талазы-биле камналга-биле чамдык адырларын, иштики адырларын, тускай сорулгалыг чүүлдөр болгаш бюджеттин чарыгдалдарынын хевирлериниң талазы-биле бюджет акшаландырышкынын өскөн таварылгазында – күрүнө ачы-дузанын көргүскени дээш чоруп турар саң-хөө чылында кол башкарышкы чарыгдалдыг чогуур хевириниң талазы-биле бюджет акшаландырышкынын өздүлдези 10 хуудан улгатпайн турда, көрдүнген бюджет акшаландырышкынын ниити хемчээлин иштинге;

Россия Федерациязының Бюджет кодексинге дүүштүр күрүнө (муниципалдыг) өрезинге реструктуризация чорудуп турар таварылгада; чогуур саң-хөө чылында көрдүнген республика бюджетиниң чедишпес кеззэн акшаландырышкынын дестериниң талазы-биле бюджет акшаландырышкынын ниити хемчээлин иштинге республика бюджетиниң күүселдезиниң үезинде камналга тургустунуп келгенде, республика бюджетиниң чедишпес кеззэн акшаландырышкынын дестериниң хевирлериниң аразында бюджет акшаландырышкынын эде хувааган таварылгада.

Чарыгдалдарның ведомстволуг тургузуунга дүүштүр бадылаан чарыгдалдар талазы-биле түннел бюджет бижидилгезин эскертип турда, өске бюджет акшаландырышкынын өстүрер дээш хөйүнү нормативтиг хүлээлгелерин күүседиринге болгаш күрүнө (муниципалдыг) өрезин төлээринге көрдүнген бюджет акшаландырышкынын эзвээжилгени республика бюджетиниң дугайында хоойлуужу эскерилгелер кирир кылып болбас.

4. Түннел бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударының чоруму-биле күрүнө башкарылганын секторунун операциялар классификациязын чарыгдалдарының кодтарының талазы-биле түннел бюджет бижидилгезин көргүзүлгенин бадылаашкынын, ооң иштинде бюджет чарыгдалдарының аңгы-аңгы хевирлеринге болгаш (азы) бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкынын аңгылаашкынын аргазы-биле көрдүнген бооп болур.

Айтылган көргүзүлгелер республика бюджетиниң күүселдезиниң үезинде чарыгдалдарның ведомстволуг тургузуунга дүүштүр бадылаан түннел бюджет бижидилгезин көргүзүлгелерин эскертип турда өскертинген, а ол ышкаш түннел бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударының чоруму-биле доктааткан хемчээлге күрүнө (муниципалдыг) ачы-дуза чидирилгезинге бюджет акшаландырышкынын ажыгалынын талазы-биле камналга тургустунуп келген таварылгада, бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкынын кирир-биле өскертинген бооп болур.

5. Түннел бюджет бижидилгезиниң чарыгдалдар талазы-биле бадылаттыг көргүзүлгери Бо Хоойлуунуң 27 чүүлдү-биле көрдүнген таварылгадан аңгыда, бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкынын ээлчеглиг саң-хөө чылы эгелээр мурунда чидирер.

Түннел бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударының чоруму-биле түннел бюджет бижидилгезинге эскерилгелер кирир-биле ындыкы кызыгаары тургустунган турар ужурулу, ооң иштинде бо чүүлдө айтылган үндезинериниң аңгы-аңгы хевирлеринге аңгылаашкынын аргазы-биле

6. Түннел бюджет бижидилгезинче бюджеттин чедишпес кеззэн акшаландырышкынын дестериниң талазы-биле бюджет акшаландырышкынын кирир»;

29) дараазында уткалыг 30 чүүл-биле немээр:

«30 чүүл. Бюджет бижидилгези

1. Бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкыларының бюджет бижидилгезин тургузарының болгаш чорударының чорумун, ынаар эскерилгелер кирир кылышаан, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы доктаадыр.

Бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкыларының бюджет бижидилгелери түннел бюджет бижидилгези-биле бадылаттыг болгаш бюджет хүлээлгелериниң лимиттери-биле Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бадылааны бюджет акшаландырышкынын чоруму дүүштүр тургустунар.

Бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкыларының бюджет бижидилгелерин бюджет акшаландырышкынын болгаш бюджет хүлээлгелериниң оларга чидирген лимиттеринге дүүштүр тургузар.

2. Бюджет бижидилгезин бадылаашкынын болгаш аңаа эскерилгелер кирир бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкыны (башкарышкыны) боттандырар.

Бюджет бижидилгезиниң чарыгдалдар талазы-биле көргүзүлгенин бюджет акша-хөреңгилериниң ведомстволуг чарыггалында башкарышкыларга болгаш (азы) алыкчыларына бо Хоойлуунуң 27 чүүлдү көрдүнген таварылгадан аңгыда, ээлчеглиг саң-хөө чылы эгелээр мурунда чидирер.

3. Бюджет бижидилгелерин тургузарының болгаш чорударының чоруму бюджет акша-хөреңгилериниң кол башкарышкынын (башкарышкынын) күрүнө башкарылганын сек

бадылаарынын чурумунга дүүштүр удуртукчузу ону бадылаар эргелиг бюджет албан черинин бюджет сметаынын көргүзүлгери бюджет хүлээлгелеринин чедирген лимиттеринин иштинге күрүнө башкарылганынын секторунун операцияларынын классификациязынын чогуур бөлүктөрүнүн (чүүлдеринин) чүүлдеринин (иштиги чүүлдеринин) кодтарынын талазы-биле бирден бирээ чокка тодараттырган бооп болур.

34) 33-35 чүүлдерни күжүн чидирген деп санаар;

35) дараазында уткалыг 35¹ чүүл-биле немээр:

«35¹ чүүл. Республика бюджетинин акшаландырышынын ындыкы хемчээли

1. Чарыгдалдар талазы-биле республика бюджетинин күүселдезини организастан турда, Тыва Республиканын Саң-хөө ямызынын доктаатканы таварылгада база чурумда чоруп турар саң-хөө чылынын чогуур үезинде акша-төгери күлээлгелеринин төлевиринин ындыкы кызыгаарын (акшаландырышынын ындыкы хемчээлин) бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларына, башкарыкчыларына болгаш алыкчыларына чедир бадылаары болгаш чедирери көрдүнүп болур.

2. Акшаландырышынын ындыкы хемчээлин бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчызынга, башкарыкчыга болгаш алыкчыга хамаарыштыр долузу-биле чоруп турар саң-хөө чылынын өзүлдегил түнели-биле ай санында азы квартал санында, бир болза, чогуур кварталда бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларын, башкарыкчыларын болгаш алыкчыларын акшаландыраар чагылар үндезининге доктаадыр »;

36) 36-41 чүүлдерни күжүн чидирген деп санаар;

37) 42 чүүлдү күжүн чидирген деп санаар;

38) 43 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири:

«43 чүүл. Бюджетти күүседип турда, бюджет дугайында хоойлу-биле бадылаанындан херек кырында ажыр алдынган орулгаларнын ажылгалы

Республика бюджетинин дугайында хоойлуунун күүселдезинин үезинде Тыва Республиканын республика бюджетинин дугайында хоойлу-биле орулгаларнын нити хемчээлин бадылаанындан херек кырында ажыр алган орулгаларны Тыва Республиканын Саң-хөө ямызы чоруп турар саң-хөө чылында (чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде) республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканын Хоойлужудулга өскерилгелер кирибейн күрүнө чээлилерин эгидеринче, күрүнө өрезин төлээринче, а ол ышкаш Тыва Республиканын хөйге нормативтиг хүлээлгелеринин күүселдезинче оларнын күүселдезинге көрдүнгөн бюджет акшаландырышынын нити чедилсэн таварылгазында бо хоойлуунун 30 чүүлүнүн 3 кезээнде көрдүнгөн хемчээлге чорудуп болур.

Тыва Республиканын республика бюджетинин болгаш тус чер бюджетинин күүселдезинин үезинде бюджет дугайында хоойлу-биле бадылаанындан херек кырында ажыр алдынган субсидияларны болгаш субвенцияларны субсидиялар болгаш субвенциялар бээринин сорулгаларына дүүштүр чарыгдалдар өзүлдезинче чоруп турар саң-хөө чылында (чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде) республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканын хоойлуунга өскерилгелер кирибейн, түнел бюджет бижидилгезинче өскерилгелер кирилдези-биле чорудар »;

39) Дараазында уткалыг 47¹ - 47¹ чүүлдер-биле немээр:

«47¹ чүүл. Бюджет учедуну болгаш бюджет отчедунун үндезинери

1. Бюджет учедуну болгаш бюджет отчедунун чангыс аай методологиязын болгаш үлегерлерин Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинин чүүлдеринге дүүштүр Россия Федерациязынын Саң-хөө ямызы доктаадыр.

2. Бюджет учеду Тыва Республиканын болгаш муниципалдыг тургузулганын саң-хөө база саң-хөө эвес активтеринин болгаш хүлээлгелеринин байдалынын дугайында акша хевиринге, а ол ышкаш айтылган активтеринин болгаш хүлээлгелерин өскерттип турар операциялар дугайында медээни чыгырын, бүрүткелеринин болгаш түнээринин чурумчуткан системазы болур.

Бюджет учедун Россия Федерациязынын бюджет классификациязынче бодун кирип турар саннар планына дүүштүр чорудар.

Бюджет учедунун саннарыннын планын болгаш ону ажылгаарынын талазы-биле саавыры Россия Федерациязынын Саң-хөө ямызы бадылаар.

3. Бюджет отчеду бодунче:

1) түнел бюджеттин күүселдезинин дугайында отчеду;

2) түнел бюджеттин күүселдезинин балансызын;

3) ажыл-чорудулганын саң-хөө түнелдеринин дугайында отчеду;

4) акша-хөреңгилеринин шимчээшкенинин дугайында отчеду;

5) тайылбырлыг бижикти кирип турар.

4. Бюджет күүселдезинин дугайында отчет Россия Федерациязынын бюджет классификациязынга дүүштүр орулгалар, чарыгдалдар болгаш бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин талазы-биле бюджет күүселдезинин дугайында медээлерлиг болур.

Бюджет күүселдезинин балансызы Тыва Республиканын болгаш муниципалдыг тургузулганын бюджет учедунун саннарыннын планынын саннарыннын талазы-биле отчедутуг үенин баштайгы болгаш сөөлгү хүнүнде саң-хөө эвес болгаш саң-хөө активтеринин, хүлээлгелеринин дугайында медээлерлиг болур.

Ажыл-чорудулганын саң-хөө түнелдеринин дугайында отчет отчедутуг үеде ажыл-чорудулганын саң-хөө түнелдеринин дугайында медээлерлиг болур болгаш күрүнө башкарылганынын секторунун операцияларынын классификация-

зынын кодтары-биле тургустанар

Акша-хөреңгилеринин шимчээшкенинин дугайында отчет күрүнө башкарылганынын секторунун операцияларынын классификациязынын кодтары-биле бюджеттеринин саннарыннын операцияларын илередир.

Тайылбырлыг бижик отчедутуг саң-хөө чылында бюджет күүселдезинин болгаш бюджет отчедунун дугайында анализтиг, а ол ышкаш күрүнө (муниципалдыг) даалганын күүселдезинин болгаш (азы) бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларынын (башкарыкчыларнын, алыкчыларнын) бюджет акшаландырышыныннын ажылгаанынын өске-даа түнелдеринин дугайында медээлиг болур.

5. Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары (бюджет акша-хөреңгилеринин алыкчылары) бюджет учеду болгаш бюджет отчедунун чангыс аай методологиязын болгаш үлегерлерин сагывышаан, саң-хөө медээзинин улам тодарайылганын хандырып турар ведомство (иштиги) актыларын ажылгал болур.

47¹ чүүл. Бюджет отчедун тургузары

1. Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары, бюджеттин орулгаларынын кол администраторлары, бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин кол администраторлары (моон ынай - бюджет акша-хөреңгилеринин кол администраторлары) бюджет акша-хөреңгилеринин ведомство талазы-биле чарыгазында алыкчыларнын (башкарыкчыларнын), бюджеттин орулгаларынын администраторларынын, бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин администраторларынын оларга берген бюджет отчедунун үндезининге түнел бюджет отчедун тургузар.

Тыва Республиканын республика бюджетинин, тус чер бюджетинин акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары Тыва Республиканын Саң-хөө ямызынга, муниципалдыг тургузулганын саң-хөө органнынга боттарынын уунда түнел бюджет отчедун оларнын доктаатканы хуусааларда бээр.

2. Республика бюджетинин, муниципалдыг тургузулганын бюджет отчедун Тыва Республиканын Саң-хөө ямызы, муниципалдыг тургузулганын саң-хөө органнын бюджет акша-хөреңгилеринин чогуур кол башкарыкчыларынын түнел бюджет отчедунга үндезилеп тургузар.

3. Тыва Республиканын болгаш муниципалдыг тургузулганын бюджет отчеду чылдын болур. Бюджет күүселдезинин дугайында отчет квартал санында болур.

4. Тыва Республиканын, муниципалдыг тургузулганын бюджет отчедун Тыва Республиканын Саң-хөө ямызы Тыва Республиканын Чазаанга болгаш муниципалдыг тургузулганын саң-хөө органнын тус чер чарыгазынга бээр.

5. Чоруп турар саң-хөө чылынын бирги кварталында, чартык чылда болгаш тос айларда республика бюджетинин, тус чер бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту Тыва Республиканын Чазаа, тус чер чарыгазы бадылаар болгаш Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынче, Тыва Республиканын Саналга палатазынче база муниципалдыг тургузулганын төлээлекчилер органнынче, саң-хөө контролюнун муниципалдыг органнынче чорудар.

Республика бюджетинин, тус чер бюджеттеринин күүселдезинин дугайында чыл отчеттары Тыва Республиканын хоойлуу, муниципалдыг тургузуну төлээлекчилер органнын муниципалдыг хоойлу-дүрүм актызы езугаар бадыладыр ужурулу.

47¹ чүүл. Каттыштырган бюджеттин болгаш бюджеттен дашкаар күрүнө фондуларынын бюджеттеринин күүселдезинин дугайында отчетту тургузары

1. Хоорай болгаш көдээ чурттакчылыг черлеринин саң-хөө органнын бюджет отчедун муниципалдыг тургузуну саң-хөө органнынга дужаар.

Муниципалдыг тургузуну саң-хөө органы муниципалдыг тургузуну каттыштырган бюджетинин күүселдезинин дугайында бюджет отчедун Тыва Республиканын саң-хөө ямызынга дужаар.

2. Тыва Республиканын Саң-хөө ямызы Тыва Республиканын каттыштырган бюджетинин болгаш девискээрлеринин бюджеттен дашкаар күрүнө фондуларынын бюджеттеринин күүселдезинин дугайында бюджет отчедун Россия Федерациязынын Саң-хөө ямызынын Федералдыг казначействозунун Эргелелинге дужаар.

47¹ чүүл. Бюджет күүселдезинин дугайында чыл отчедунга даштыкы хыналда

1. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчеду ону хоойлужудулга (төлээлекчилер) органнынга көөр бетинде, бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларынын бюджет отчедунун даштыкы хыналдазын болгаш бюджет күүселдезинин дугайында чыл отчедунга түнелге белеткелди кирип турар даштыкы хыналдага таваржыр.

2. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедунга даштыкы хыналданы Тыва Республиканын Саналга палатазы бо Хоойлу-биле доктааткан чурум езугаар Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинин негелделерин сагып тургаш боттандыраар.

Тус чер бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедунун даштыкы хыналдазын муниципалдыг тургузуну төлээлекчилер органнын тургусканы муниципалдыг саң-хөө контролюнун органы муниципалдыг тургузуну төлээлекчилер органнын муниципалдыг хоойлу-дүрүм актызы-биле доктааткан чуруму езугаар Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинин негелделерин сагып тургаш боттандыраар.

Чурттакчылыг черин төлээлекчилер органнын дилээ-биле чурттакчылыг черин бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедунга даштыкы хыналданы муниципалдыг тургузуну контроль органы азы Тыва Республиканын Саналга палатазы чорудуу болур.

3. Тыва Республиканын Чазаа республика

бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту Тыва Республиканын Саналга палатазынга анаа түнел белеткээри-биле чоруп турар чылдын апрель 15-тен орай эвесте дужаар. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедунга түнелге белеткелди 1,5 айдан ашпас хуусаада чорудар.

Тус чер чарыгазы тус чер бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту муниципалдыг саң-хөө контролюнун органнынга анаа түнелди белеткээри-биле чоруп турар чылдын апрель 1-ден орай эвесте дужаар. Тус чер бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедунга түнелге белеткелди бир айдан ашпас хуусаада чорудар.

4. Күрүненин (муниципалдыг) саң-хөө контролюнун органы бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларынын чылдын бюджет отчедунун даштыкы хыналдазынын медээлеринге үндезилеп, бюджет күүселдезинин дугайында отчетка түнелди белеткээр.

5. Бюджет күүселдезинин дугайында чыл отчедунга түнелди күрүненин (муниципалдыг) саң-хөө контролюнун органы хоойлужудулга (төлээлекчилер) органнынга Тыва Республиканын Чазаанче, тус чер чарыгазынче чангыс үеде чорутушаан бээр.

47¹ чүүл. Хоойлужудулга (төлээлекчилер) органнын бюджет күүселдезинин дугайында чыл отчедун кириери, көөрү болгаш бадылаары

1. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедун кириеринин, көөрүнүн болгаш бадылаарынын чурумун Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинин чүүлдеринге дүүштүр Тыва Республиканын Хоойлужудулга палатазы доктаадыр.

2. Бюджет күүселдезинин дугайында чыл отчеду-биле кады республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлуунун төлевилелин, бюджет күүселдезинин дугайында өске-даа бюджет отчедун болгаш каттыштырган бюджеттин күүселдезинин дугайында бюджет отчедун, Россия Федерациязынын бюджет хоойлужудулгазы-биле көрдүнгөн өске-даа документтерин кириер.

3. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедун сайгарып көргенин түнелдери-биле Тыва республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазы бюджет күүселдезинин дугайында хоойлу бадылаарынын, бир болза, хүлээп албазынын дугайында шиктирини хүлээп алыр.

Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлу Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазы хүлээп албаан таварылгада, ону шынга дүүшпес азы медээлерин долу эвес чырыттыган барымдааларын эдери-биле база бир айдан эртлес хуусаада катал кириери-биле дедир эгидер.

4. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедун Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынче чоруп турар чылдын июнь 1-ден орай эвесте кириер.

Тус чер бюджетинин күүселдезинин дугайында чыл отчедун муниципалдыг тургузуну төлээлекчилер органнынче чоруп турар чылдын май 1-ден орай эвесте кириер.

47¹ чүүл. Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлу

Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлу-биле отчетту саң-хөө чылында бюджет күүселдезинин дугайында отчетту бюджеттин орулгаларынын, чарыгдалдарынын болгаш чедишлес кезээнин (профициттин) нити хемчээлин айтыпшаан бадылаар.

Отчетту саң-хөө чылында республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлуга аңгы калсырылгалар-биле:

бюджеттеринин орулгаларынын классификацияларынын кодтар талазы-биле бюджет орулгаларынын;

орулгаларынын хевирлеринин, орулгаларынын адаккы хевирлеринин, бюджеттин орулгаларына хамааржыр күрүнө башкарылганынын секторунун операцияларынын классификациязынын кодтар талазы-биле бюджет орулгаларынын;

бюджет чарыгдалдарынын ведомство аайы-биле тургузууну талазы-биле бюджет чарыгдалдарынын;

бюджет чарыгдалдарынын классификациязынын адырлар болгаш иштиги адырлар талазы-биле бюджет чарыгдалдарынын;

классификациянын кодтарынын талазы-биле бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин, бюджеттеринин чедишлес кезектеринин акшаландырышынын дөстөринин көргүзүлгери бадылаттынар.

бөлүктөрүнүн, иштиги бөлүктөрүнүн, чүүлдеринин кодтарынын талазы-биле бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин, бюджеттеринин чедишлес кезектеринин акшаландырышынын дөстөринин хамааржыр классификациянын, күрүнө башкарылганынын секторунун операцияларынын бюджеттеринин чедишлес кезектеринин акшаландырышынын дөстөринин хевирлеринин көргүзүлгери бадылаттынар.

Республика бюджетинин күүселдезинин дугайында хоойлу-биле ол ышкаш Россия Федерациязынын Бюджет кодекзинин болгаш бо Хоойлу-биле тус-тузунда доктааттыган өске-даа көргүзүлгери бадылаттынар.

47¹ чүүл. Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчыларынын, бюджеттин орулгаларынын кол администраторларынын болгаш бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин кол администраторларынын боттандырып турары саң-хөө контролю

1. Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары бюджет акша-хөреңгилеринин шын, тускай сорулгазынга, уре-түнелдиг ажылгалын хандыраарынын кезээнге бюджет акша-хөреңгилеринин ведомство адаанда башкарыкчыларынга (алыкчыларынга) саң-хөө контролю боттандыраар.

Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары субсидияларын, субвенцияларын оларнын алыкчыларынын бюджеттен айыттын-

ган акша-хөреңгилерни берип турда тодараттыган негелделерге болгаш сорулгаларга дүүштүр ажылгалынга контролю боттандыраар.

Бюджет акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчылары бюджет акша-хөреңгилеринин ведомство адаанда башкарыкчыларынга (алыкчыларынга), күрүненин болгаш муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгелерге хыналдалар чорудар эргелиг.

2. Бюджеттин орулгаларынын кол администраторлары бюджет орулгаларынын ведомство чарыгазында администраторларынга олар орулгалар чарыгазынга хүлээлгелерин боттандыраарынын талазы-биле саң-хөө контролюн боттандыраар.

3. Бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин кол башкарыкчылары бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин ведомство чарыгазында администраторларынын чорудулгазынга саң-хөө контролюн боттандыраар.

Бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин кол башкарыкчылары бюджеттин чедишлес кезээнин акшаландырышынын дөстөринин ведомство чарыгазында администраторларынга хыналда чорудар эргелиг »;

40) 44-48 чүүлдерни күжүн чидирген деп санаар;

41) 49 чүүлдү дараазында редакция-биле бижири:

«49 чүүл. Чоруп турар саң-хөө чылын доозары

1. Республика бюджетинин күүселдезинин талазы-биле операцияларны бо чүүлдүн 2 кезээнде айыткан операциялардан аңгыда, декабрь 31-де доозар.

Чоруп турар саң-хөө чылында республика бюджетинин күүселдезинин талазы-биле операцияларны төндүрерин бо чүүлдүн негелделеринге дүүштүр Тыва Республиканын Саң-хөө ямызынын доктаатканы чурум езугаар боттандыраар.

2. Бюджет акшаландырышынын, бюджет хүлээлгелеринин лимиттери болгаш чоруп турар саң-хөө чылынын акшаландырышынын ындыкы хемчээли бодунун күжүн декабрь 31-де соксадыр.

Бюджет күүселдезинин касса хандырылганын боттандырып турар орган чоруп турар саң-хөө чылынын сөөлгү ажыл хүнүнге чедир бюджеттин чангыс аай санында акша-хөреңгилеринин артан кезээнин хемчээлинге доктааткан чурум езугаар төлээринге чөпсээрэн бюджет хүлээлгелерин төлөп бээр хүлээлгелиг.

3. Чоруп турар саң-хөө чылында ажылгатынган субвенциялар болгаш субсидиялар хевирлиг кылдыр алган бюджеттер аразынын трансферттери ээлчеглиг саң-хөө чылында олла сорулгаларга ажылгатынар ужурулу.

Республика бюджетинин акша-хөреңгилеринин чогуур кол башкарыкчызынын бергени бюджеттер аразынын трансфертеринге хергелел чок деп илереткенде, айыттыган бюджеттер аразынын трансфертеринин артынчызы республика бюджетинин орулгаларынче эгиттиер ужурулу.

Субвенциялар болгаш субсидиялар хевирлиг кылдыр алган бюджеттер аразынын трансферттеринин ажылгатынмаан артынчызы республика бюджетинин орулгаларынче кири шикиттимсэн таварылгада, айыттыган акша-хөреңги Тыва Республиканын Саң-хөө ямызынын тодарадыр чурум езугаар Россия Федерациязынын Саң-хөө ямызынын доктаатканы нити негелделерни сагып тургаш, республика бюджетинин орулгаларынче тыртыган турар ужурулу.

4. Тыва Республиканын Саң-хөө ямызы чоруп турар саң-хөө чылы доосту бээрге, бюджет акша-хөреңгилеринин алыкчыларын ээлчеглиг саң-хөө чылынын январда Россия Федерациязынын ажылдавас байырлал хүнеринде оларнын ажыл-чорудулгазын боттандыраарынга эргежок чуугаа туду акша-биле хандыраарынын чурумун доктаадыр »;

42) 50 болгаш 51 чүүлдерни дараазында редакция-биле бижири:

«50 чүүл. Чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканын хоойлуунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Тыва Республиканын Чазаа чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде айыттыган хоойлууну хоойлу-дүрүмүг таарыштырылганынын чүүлү болур бүгү айтырылганын талазы-биле Тыва Республиканын республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканын хоойлуунга өскерилгелер кириеринин дугайында Тыва Республиканын Улуг Хуралынын Хоойлужудулга палатазынче кириер.

Айыттыган хоойлууну төлевилели-биле кады Тыва Республиканын Чазаа дараазында документтерин болгаш материалдарын кириер:

чоруп турар саң-хөө чылында социал-экономиктиг хөгжүлденин манап турар түнелдерин болгаш планнаттынып турар үеде социал-экономиктиг хөгжүлденин тодараттыган баш удур көрүүшкүнү;

чоруп турар саң-хөө чылынын доозулган отчеттуг үезинде республика бюджетинин күүселдезинин дугайында медээ;

чоруп турар саң-хөө чылында республика бюджетинин манап турар күүселдезинге үнелел;

чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканын хоойлуунга өскерилгелер кириеринин дугайында хоойлууну сайгарып көөрү болгаш бадылаары

1. Чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин

жедин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунга өскерилгелер кириринин дугайында хоойлу төлөвилелин Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы ээлчег чок чурум-биле ийн номчулгага 20 хонук иштинде чугаалажып көөр.

2. Чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунга өскерилгелер кириринин дугайында хоойлу төлөвилелин бирги номчулгазы айыттыг хонукта хоойлу төлөвилелин Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазынче кириген хонуктан беш хонуктан орай эвесте чоруттунган турар ужурулг. Бирги номчулгага айыттыг хонукта хоойлу төлөвилелин сайгарып көрүп турда, орулгаларын болгаш республика бюджетинче чээлиден акша-хөреңгилерин кирип турарының байдалының дугайында Тыва Республиканың Чазааның илеткелин база Тыва Республиканың Саналга палатазының илеткелин дичнаар.

Айыттыг хонукта хоойлу төлөвилелин бирги номчулгага көрүп турда, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы республика бюджетинин кол характеристикаларының өскерилгелерин бадылаар.

Планнаттыг үеде республика бюджетинин орулгаларының нити хемчээли өскен таварылгада, айыттыг хонукта:

бир эвес ээлчеглиг саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин чедишпес кезектиг бадылаттыг таварылгада, республика бюджетинин чедишпес кезең кызырынынга;

чигеглеп бадылаан чарыгдалдарның чогуур өзүлденинге хамааржыр.

Планнаттынып турган үеде республика бюджетинче орулгаларының нити хемчээли кызырылган таварылгада, чигеглей бадылаан чарыгдалдарының хемчээли чогуур кызырылганга таваржыр.

3. Чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунга өскерилгелер кириринин дугайында хоойлу төлөвилелин ийги номчулгазы айыттыг хонукта хоойлу төлөвилелин бирги номчулгага хүлээп алган хонуктан орай эвесте чоруттунган турар ужурулг. Айыттыг хонукта хоойлу төлөвилелин ийги номчулгага көрүп турда, бо Хоойлунуң 22 чүүлүнде айыттыг дүрүмнениң болгаш көргүзүлгелерин өскерилгелерин бадылаар.

4. Чоруп турар саң-хөө чылында болгаш планнаттынып турар үеде республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунга өскерилгелер кириринин дугайында Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының хүлээп алганы Тыва Республиканың хоойлузун Тыва Республиканың Төлээлекчилер палатазы ону Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазы кириген соонда, беш хонук дургузунда сайгарып көөр.

Айыттыг хонукта Төлээлекчилер палатазы хүлээп албаан таварылгада, бо Хоойлунуң 25 чүүлүнде дүүштүр дургуржулга чорудулгаларын боттандыраар *;

43) 54 чүүлде: а) 1 кезеңин дөрткү абзазында «тус чер бот-башкарылганың органның» деп сөстөрүн «муниципалдыг тургузулганың чарыгдаларының» деп сөстөр-биле солуур;

44) 55-57 чүүлдерни күжүн чидирген деп санаар;

45) 58 чүүлдү күжүн чидирген деп санаар;

46) 59, 60, 61 чүүлдерни дараазында редакция-биле бижир:

*59 чүүл Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң орулгалары

Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң орулгалары Россия Федерациязының Бюджет кодекси-биле доктааткан үндүргүдөн болгаш үндүргүдөн эвес орулгалардан болгаш Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлужудулгазы-биле көрдүнген өске-даа кирилделерден тургузунар

60 чүүл Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң чарыгдалдары

Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң чарыгдалдарын чүгле Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле тодараткан сорулгаларга, ооң иштинче ыял-ла социал (пенсия, социал, медицина) камгалалдын тодаргай хевирлеринин дугайында хоойлужудулганы кирибишаан, Тыва Республиканың хоойлулары-биле бадылаттыг девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинге дүүштүр чорудар.

61 чүүл Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетин тургузарының, бадылаарының чуруму

Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин төлөвилелин Тыва Республиканың Чазаа Тыва Республиканың

Улуг Хуралының палаталары көөрү-биле Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында хоойлу төлөвилели-биле кады кириер болгаш Тыва Республиканың республика бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузун хүлээп алганындан орай эвесте Тыва Республиканың хоойлузунуң хевиринге бадылаар.

Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин төлөвилели-биле кады фондунуң эргелеп-башкарылган хүлээлгелерин күүседиринге чарыгдалдар сметаын кириер.

Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунуң төлөвилелин көөрүнүн чуруму бо Хоойлу-биле доктадыр.

Тыва Республиканың Саналга палатазы девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин төлөвилелин экспертизаны чорудар *;

47) 63 чүүлдү дараазында редакция-биле бижир:

63 чүүл Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында отчет

1. Девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту фондунуң күүсекчи дирекциязы тургузар, фондунуң баштаар чери сайгарып көөр болгаш Тыва Республиканың Чазаанче кириер.

Тыва Республиканың Чазаа чыл санында чоруп турар чылдың апрель 15-тен орай эвесте девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту Тыва Республиканың Саналга палатазынче аңаа түңнел белеткээр-биле кириер.

2. Тыва Республиканың Саналга палатазы девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетка хыналданы чорудар, аңаа түңнелди 1,5 ай дургузунда белеткээр болгаш чогуур түңнелдерни Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарынче чорудар.

3. Тыва Республиканың Чазаа девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң отчетту саң-хөө чылында бюджетинин күүселдезинин дугайында отчетту Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазынче чоруп турар чылдың июнь 1-ден орай эвесте девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында Тыва Республиканың хоойлузунуң төлөвилели

болгаш девискээрниң бюджеттен дашкаар күрүнө фондузунуң бюджетинин күүселдезинин дугайында өске-даа бюджет отчету-биле кады кириер *;

48) 64 чүүлдүң 2 пунктузун күжүн чидирген деп санаар.

2 чүүл

1. 2003 чылдың февраль 21-де №155 УХ-1 «Тыва Республикада күрүнө өңчү-хөреңгизин хуужударының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң («Тувинская правда», 2003 чылдың март 1-де) 7 чүүлүнүң 3 пунктузун күжүн чидирген деп санаар;

2. 2003 чылдың февраль 21-де №155 УХ-1 «Тыва Республикада күрүнө өңчү-хөреңгизин хуужударының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң («Тувинская правда», 2003 чылдың март 1-де) 10 чүүлүн 2008 чылдың январь 1-ден эгелеп күжүн чидирер деп санаар.

3 чүүл

1. Бо Хоойлу бо чүүл-биле күштүг болуп киреринге өске хуусаалар көргөн чамдык чүүлдерден аңгыда, 2008 чылдың январь 1-ден эгелээш күштүг болур.

2. Бо Хоойлунуң 14 пунктузу, 46 пунктузунуң алдыгы абзазы, 11, 14, 15, 16, 17-21, 25, 45, 47 пункттары бо Хоойлунуң албан езузу-биле парлаан хонуктан эгелээш, күштүг болур.

3. Бо Хоойлунуң 1 чүүлүнүң 37 пунктузу 2009 чылдың январь 1-ден эгелеп, күштүг болур.

Бо кезекте айыттыг хонуктар күштүг болур хонукта чедир бюджеттер төлөвилелдерин тургузарда ажыглал, күрүнө (муниципалдыг) даалгаларының күүселдезинин тургузунуушкуну болгаш саң-хөө-биле хандырылганы, а ол ышкаш күштүг болуп турар база ажыглаттынып турар хүлээлгелер күүседиринге бюджет акшаландырышкынының аңгы планнашыны Тыва Республиканың Сан-хөө яманының доктаатканы таварылгада база чурумда боттанган боол болур.

4. Бо Хоойлунуң 1 чүүлүнүң 27 пунктузунуң он дөрткү абзазы 2009 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№320 УХ-11
2007 чылдың октябрь 31

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин бирги разрядының тариф ставказының (эге шалыңының) хемчээлин 2007 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп өстүреринин дугайында

2007 чылдың октябрь 24-те №955 Кызыл хоорай

Россия Федерациязының Күш-ажыл кодексинин 144 чүүлүнүң 1 кезеңин үшкү абзазыга, 2005 чылдың ноябрь 24-те №1382 УХ-1 «Тыва Республиканың бюджет адырының албан черлеринин ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин тариф үлээнинин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга, 2006 чылдың октябрь 20-де (№9 протокол) социал-күш-ажыл харылзаларын таарыштырының талазы-биле Россияның үш талаалыг комиссиязының шийтири-биле бадылаттыг 2007 чылда чогуур бюджеттерден акшаландырып турар организацияларын ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин системаларын федералдыг, регионалдыг болгаш тус чер деңгелдеринге доктаадырының талазы-биле Чаңгыс аай сүмелерге дүүштүр Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың октябрь 27-де №1261 доктаалы-биле бадылаттыг Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин бирги разрядының тариф ставказының (эге шалыңының) хемчээлин 2007 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп 1221

рубльден 1404 рубль чедир 1,15 катап өстүрер.

2. Доктаалга кошкан: Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин разрядтар аразының тариф коэффициентилерин;

Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин тариф ставкаларын (эге шалыңнарын) бадылаар болгаш 2007 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп күштүг болдулар.

3. Тыва Республиканың Саң-хөө яманы бо доктаалдын боттандырылганы-биле холбашкан чарыгдалдарның акшаландырышкыны республика бюджетинин акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчызының көргени 2007 чылдың республика бюджетинин акша-хөреңгилеринин иштинге боттандыраар.

4. Муниципалдыг тургузулганы тус чер бот-башкарылганың органның бюджет организацияларының муниципалдыг тургузулганының ажылдакчыларынга Чаңгыс аай тариф үлээнинин бирги разрядының тариф ставказының (эге шалыңының) хемчээлин 2007 чылдың

сентябрь 1-ден эгелээш өстүреринин дугайында айтырыгны көөрүн сүмелээр болгаш Чаңгыс аай тариф үлээнинин разрядтар аразының тариф коэффициентилерин бадылаар.

5. Тыва Республиканың Күш-ажыл болгаш социал политика яманы херек апарганда, бо доктаалдын ажыгдалының чурумун тайылбырлаар.

6. 2006 чылдың октябрь 27-де №1261 «Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин тариф ставкаларының (эге шалыңнарын) хемчээлдерин өстүреринин дугайында болгаш Чаңгыс аай үлээнинин разрядтар аразының тарифтеринин коэффициентилерин бадылаарының дугайында» Тыва Республиканың Чазааның доктаалын күжүн чидирген деп санаар.

7. Бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

8. Бо доктаалдын күүселдезинин контролон Тыва Республиканың Чазааның Аппаратының комплекстиг социал-экономиктиг хөгжүлдө эргелелинге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ ЧӨӨН-ХЕМЧИК КОЖУУННУҢ ДЕВИСКЕЭР СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН НЕМЭЭРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

2007 чылдың октябрь 31 № 12/82-5

Кызыл хоорай

Чөөн-Хемчик кожуунуң Тыва Республиканың Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2006 чылдың декабрь 22-де «Чөөн-Хемчик кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязын тургузарының дугайында» № 126/698-4 доктаалы-биле тургустунган девискээр соңгулда комиссиязының составына кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргезинин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 29 чүүлүнүң 11 пунктузун удуртулга болдуруп, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Чөөн-Хемчик кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының составына:

1959 чылдың 05.05-те төрүттүнген, ортумак тускай эртемниг, Чөөн-Хемчик кожуун чарыгазының муниципалдыг өңчү-хөреңгини болгаш чер хамаарылгаларын эргелеп-башкарының талазы-биле комитетинин кол специализи Максим Дамдын-оолович Ховалыгы томулаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК КОЖУУННУҢ ДЕВИСКЕЭР СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДАРГАЗЫН ТОМУЛААРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

2007 чылдың октябрь 31 № 12/83-5

Кызыл кожуун

Чөөн-Хемчик кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының даргазын томулаарына кандидатура талазы-биле саналдарны өөренип көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш соңгулда киржир эргезинин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 28 чүүлүнүң 7 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Чөөн-Хемчик кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязының даргазына:

1959 чылдың 05.05-те төрүттүнген, ортумак тускай эртемниг, Чөөн-Хемчик кожуун чарыгазының муниципалдыг өңчү-хөреңгини болгаш чер хамаарылгаларын эргелеп-башкарының талазы-биле комитетинин кол специализи Максим Дамдын-оолович Ховалыгы томулаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР. Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин РАЗРЯДТАР АРАЗЫНЫҢ ТАРИФ КОЭФФИЦИЕНТИЛЕРИ

Төлеверинин разрядтары	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Разрядтар аразының тариф коэффициентилери	1	1,04	1,09	1,142	1,268	1,407	1,546	1,699	1,866	2,047	2,242	2,423	2,618	2,813	3,036	3,259	3,51	4,5

Тыва Республиканың бюджет адырының организацияларының ажылдакчыларының күш-ажыл төлеверинин талазы-биле Чаңгыс аай тариф үлээнинин ТАРИФ СТАВКАЛАРЫ (ЭГЕ ШАЛЫҢНАРЫ)

Төлеверинин разрядтары	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Тариф ставкалары (эге шалыңнары)*, рубль	1404	1460	1530	1603	1780	1975	2171	2385	2620	2874	3148	3402	3676	3949	4263	4576	4928	6318

* тариф ставкаларының (эге шалыңнарын) хемчээлдерин бүдүн рубльге чедир төгериктээн. Тайылбыр. Удуртукчунуң ораакчызының тариф ставказының (эге шалыңының) хемчээлин чогуур удуртукчунуң тариф ставказындан (эге шалыңындан) 1-2 разряд куду кылдыр доктаадыр.